

"מכאן הכל צומח"

לביא

מסע משמעותי - חוברת למדריך

טיוטה

כתיבה: אילה דקל והדס ליבמן - בינה

לימור לטי רביבו ושמחה גרופר - מרכז שדה ויער לביא, קק"ל

רכזת תוכן: מירב כורה חזן

כל הזכויות שמורות לקק"ל

המחלקה הפדגוגית, ירושלים, 2016

www.greenwin.kkl.org.il

מכאן הכל צומח

המסע המשמעותי מיועד ליצוק תוכן משמעותי וערכי לטיולים השנתיים של תלמידי בתי הספר התיכוניים. המסע יכלול פעילות מגוונת הנפרסת על פני שלושה ימים. הוא יעבור בין שבילים, אתרים ומסלולים הנמצאים בסמיכות למרכזי השדה של קק"ל בציפורי, לביא, נס הרים ודרום הארץ.

רציונל:

המסע המשמעותי יחזק את הקשר בין המשתתפים לארצם ויפתח בהם זיקה ואהבה לארץ - לנוף, לטבע, למורשת האדם, לחברה, ולמדינה. באמצעות הליכה מאתגרת בשבילי הארץ, תוך ביקור באתרי טבע, באתרים היסטוריים ובאתרי מורשת יעודד המסע את המשתתפים להגיב, ליצור פרשנות אישית לחוויות שהם עוברים, ולחוות מפגש בלתי אמצעי עם השטח, רגש מעורבות ומחויבות לחברה ולסביבה בישראל. המסע המשמעותי נוצר מתוך רצון לקיים תהליך עומק משמעותי עם המשתתפים. תהליך שיתרום לתחושת השייכות שלהם אל העם והמדינה ויעודד אותם לקחת חלק פעיל בעשייה החברתית.

מטרות המסע :

- להוות נקודה משמעותית בתהליך גיבוש זהותם של המשתתפים.
- לעורר את המשתתפים לשאילת שאלות וקיום בירור בנוגע לחיבור שלהם למורשתם ולסביבתם.
- לקיים שיח ערכי מתוך התבוננות ומפגש.
- לעודד את המשתתפים לפעילות חברתית.

בכדי לממש מטרות אלו יתנהל המסע בשני צירי תוכן עיקריים :

- א. ציר החוויה:** יתבסס על חוויות יוצאות דופן ומעוררות, המאפשרות למשתתפים לצאת ממעגל חיי היומיום שלהם ולהתבונן עליו מחדש.
- ב. ציר השיח:** יתבסס על מעגלי שיח המבוססים על שאילת שאלות ודיון ערכי עמוק.

לעומת טיול רגיל, שמטרתו היא הכרת תוואי השטח או הנאה של משתתפי מהטיול, במסע המשמעותי המטרה היא המשתתף עצמו והתהליכים העוברים עליו. לפיכך, גם ההדרכות במהלך היום יתוכננו לצורך זה, והזרקור יוסב אל המשתתף ונקודות המפגש שלו עם מורשתו וסביבתו. לצורך כך, הפעילות הקבוצתית תתקיים בקבוצות קטנות של כ-20 תלמידים בלבד. את הקבוצה ילווה לאורך כל המסע איש צוות מבית הספר, המהווה חלק משמעותי ממרקם השיח הנבנה עם התלמידים ויכול להמשיך את התהליך לאחר מכן בבית הספר. כל יום במסע מתחיל עם שחר ונגמר בשעת לילה מאוחרת כאשר המדריך מלווה את הקבוצה לאורך כל הפעילויות. וכל מפגש עם טבע, אדם או מקום יכול להפוך לנקודת שיח ונקודת ציון משמעותית בדרך.

ימי המסע יתקיימו במתכונת אחידה הכוללת: יחידת פתיחה, יחידות הנחייה קצרות לאורך היום, יחידה מרכזית אחת של שעה וחצי ויחידת סיכום. פתיחת היום תתקיים עם הזריחה במעגל סביב המדורה (התפאורה הזו של פתיחת היום משמעותית בכדי לייצר חוויה "שונה" מחוויית הטיול הרגילה אותה מכיר המשתתף). מעגל מסוג זה משדר למשתתף כי הוא הגיע לטיול בסגנון אחר וכך גם עוזרת לו לשנות את גישתו כלפי המסע. מעגל פתיחת היום חושף את השאלות שידונו במהלך היום ומעלה אותם למודעות של המשתתף. במהלך היום יחוו המשתתפים חוויה מרכזית אחת או שתיים לכל היותר. מטרתה של חוויה זו הינה לעורר את השיח בעיבוד שלאחריה ולהביא את השאלות המרכזיות לדיון מעמיק. בסיומו של כל יום, תתקיים יחידת סיכום יום שאוספת את כל התהליכים שהתקיימו לאורך היום ומעניקה להם משנה תוקף. בנוסף, בסיכום היום יכין

המדריך את המשתתפים ליום הבא. כל היחידות יתקיימו בישיבה במעגל, גם יחידות ההנחיה הקצרות לאורך המסלול.

לסיכום:

פתיחת יום – התעוררות המשתתפים והשאלה המרכזית.
חוויות מרכזיות – יוצרות שינוי בחשיבה ותורמות לדיון בשאלה המרכזית.
סיכום יום – אוסף את התהליכים ומעניק להם משנה תוקף.

בקובץ המערכים המופיע לפניכם קיים רצף הנחיות המתקיים לאורך שלושת הימים. הדגש בקובץ מערכים זה הינו על שאילת השאלות, הרלבנטיות לחיי החניך וההובלה של התהליך הנבנה בין הימים. ברור כי ישנו ידע רב המשמעותי להדרכה במתווה המסע ואינו כלול בחוברת זו. כמו כן, כל קבוצה העוברת את המסע שונה מקודמתה והמסע נשען רבות על שיקול דעתכם כמדריכים ועל ההתאמה של המערכים לקבוצה הספציפית. תוך שמירה על מטרות היום כמובן.

היום הראשון

יום השורש : כי באדם אאמין

רציונל:

בבואנו לקיים שיח אישי הנוגע בשאלות זהות של חברי הקבוצה, חשוב קודם שנייצר אקלים קבוצתי נוח ומוכר, בו יחושו החברים תחושת בטחון לשתף ולהפתח. נשיג אקלים זה על ידי כך שנאפשר להם להכיר האחד את השנייה מזוויות חדשות. לפיכך, ביום זה נשקיע בהתבוננות פנימית שחלקה תהיה מחוברת לשיח הקבוצתי וחלקה תיוותר פנימית, בהתאם ליכולת ולרצון המשתתפים לקחת חלק במסע זה. יום השורש יאפשר למשתתפים שיח על עצמם וזהותם גם במליאה, גם בקבוצות אינטימיות וגם בהדהוד השאלות פנימה.

מתוך סיפורי המקרא והתלמוד השזורים בין נופי התבור ונוכחותן ההיסטורית של שלוש הדתות באזור, נוכל לקחת חלק במסע ארוך סביב חיפוש אחר המקום והזהות שלנו כיחידים. במהלך יום זה ניפגש בין השאר, עם הסיפור המקראי של ברק בן אבינועם ודבורה הנביאה העוסק באמונה מעשית, בשינוס מותננים להצלת העם ממצבו העגום ובחזיון הקול הקבוצתי דרך שירה. מפגש זה יכוון אותנו לשאול מהי השירה שלנו, מהן דרכי ההתמודדות שלנו, החוזקות שבנו, מתי אנו עלולים להיכנע ובאלו מצבים לא נוותר לעצמנו.

מטרות:

- המשתתפים יכירו אחד את השני מזוויות חדשות.
- המשתתפים ישוחחו על נקודות החוזק שלהם.
- המשתתפים ישוחחו על דרכי ההתמודדות האפשרויות עם קושי.
- המשתתפים יחשבו מה הם שורשיהם האישיים.

יום זה הוא היום הראשון של המסע בו מתחיל התהליך ובו נרקם הקשר בין המדריך לקבוצה ובין לבין עצמם. חשוב לדעת כי ייתכן שהמשתתפים מכירים זה את זה אך לבטח לא היוו אף פעם קבוצה בפני עצמה. ולכן יש להתייחס ביום זה גם לגיבוש הקבוצתי ביניהם ולהיכרות המשמעותית המתגבשת. היום שיפתח את המסע יהיה יום שכולו מסע בשטח והתמודדות עם מסלול אתגרי. יום זה משמעותי ליצירת הניתוק מהמסכים ומשגרת יומם של המשתתפים כדי שיוכלו לאפשר לתהליכים חדשים להתרחש. מן הרגע הראשון ירגישו המשתתפים שהגיעו למקום מיוחד שבו אכפת לנו מהם וממחשבותיהם ואנו רוצים לשמוע אותם. מתוך ההתמודדות עם המסלול יבואו לידי ביטוי הכוחות הטמונים במשתתפים. המסלול יהיה כר לשיח על התמודדות וכוחות אישיים ופנימיים. כמו כן מהווה יום זה שלב ראשון בחיבור לשורשים שלנו כעם וכאזרחים במדינה – "אהבת המולדת, רגש טבעי הוא בלב בני הארץ. אך מולדת אינה מתמצית בהווי חברתי ומדיני. ראשית כל הריהי – ארץ. אינך יודעה עד שלא עברת בה ברגל" (מנשה הראל).

המסלול של היום הראשון מתחיל בחורשת אלוני התבור השוכנת בסמוך ליציאה מבית ספר שדה. במקום זה נוכל לקיים את יחידת הפתיחה.

שימו לב כי ביחידות ההנחיה שלפניכם קיימות יחידות חובה ויחידות רשות ביניהן ניתן לבחור.

מבנה היום:

1. פתיחה והיכרות
2. תצפית מתבוננת על הר תבור
3. מהם שורשים? (שמורת אלונים בית קשת)
4. תחנת שטח – דברים שרואים מכאן (הכנה לפני הכניסה לשיבלי)
5. תחנת שטח – דבורה וברק (תחילת העלייה להר תבור)
6. יחידה מרכזית – השורשים שלי (על פסגת ההר)
7. יגאל אלון – מפגש פסגה (במהלך הירידה מההר)
8. סיכום יום

יחידת רשות נוספת [בנספחים]:
התמודדות עם קושי - גדר כבשה ואיש עם בעיה / בור באר מעיין

1. פתיחה והיכרות:

ליחידת הפתיחה שתי מטרות. הראשונה, לשים אבן יסוד משמעותית ראשונה ולהסביר למשתתפים במעשים ולא במילים לאיזה סוג טיול הם הגיעו על ידי יצירת היכרות משמעותית בין המשתתפים. המטרה השנייה הינה להפיג חששות ולפתוח באווירה נעימה. לפיכך ביחידה זו נבחר לשחק משחק היכרות כיפי אך בעל עומק מסוים. חשוב מאד שנערוך סבב שמות ונתאמץ לזכור את כל שמות החניכים כבר ביום הראשון. כשמשתתף יודע שזוכרים את שמו אנו משדרים לו כי אכפת לנו ממנו ואנחנו מקשיבים לדבריו.

סבב שמות: נערוך סבב שמות בו כל אחד יאמר את שמו אך גם יוסיף אמירה משמעותית יותר. נניח, כל אחד יאמר את שמו ויסביר את משמעות השם שלו או לחילופין מה שם החיבה החביב עליו. ניתן גם לעשות סבב בו כל אחד יאמר את שמו ומה הוא רוצה שיקרה במסע או מה הוא לא רוצה שיקרה וכד. ניתן לערוך את הסבב לפני המשחק או לאחריו, לשיקול דעתו של המנחה.

אפשרויות למשחקי פתיחה:

הרוח נושבת – כולם יושבים במעגל, אחד מן המשתתפים עומד באמצע ואומר "הרוח נושבת על כל מי שיש לו נעליים שחורות" וכל מי שיש לו נעליים צריך לקום ולהחליף מקום. האחרון שנשאר עומד הוא זה שיכריז בפעם הבאה. משחק זה מאפשר התחממות איטית שכן אפשר להתחיל במשפטים סתמיים ומצחיקים ("כל מי שלא ברור לו למה נסענו כל הלילה) ואז להמשיך למשפטים עמוקים יותר. "כל מי שיש לו שני אחים" – "כל מי שרוב פעם אחת לפחות עם ההורים שלו" – "כל מי שאכפת לו מכך שהוא יהודי" – "כל מי שלא בטוח שתמיד הוא רוצה לחיות בארץ" – "כל מי שלא תמיד בטוח בעצמו" ועוד ועוד.

אף פעם לא... – במשחק זה אחד המשתתפים שנבחר מראש צריך לפתוח ולומר משהו שהוא מעולם לא עשה כמו "אף פעם לא טסתי במטוס" ואז כל מי שכן עשה זאת מקבל נקודה / מקבל איזושהי עוגיה או חטיף / צריך לשתות מים מהבקבוק שלו. ואפשר כמובן לעצור ולספר במילה או שתיים על ההתנסות. ואז מי שכן עשה את הדבר ממשיך ואומר משפטי "אף פעם לא..."

אמת ושקר – במשחק זה כל משתתף צריך לומר על עצמו שני משפטים, דברים שילדי הקבוצה לא דווקא יודעים עליו. אחד המשפטים הינו אמת והשני שקר. שאר המשתתפים צריכים לנחש איזה מהמשפטים היה משפט אמת ואיזה היה משפט שקר.

אקווריום – במשחק זה מסדרים את הקבוצה במעגל פנימי וחיצוני, כך שלכל אחד יש בן זוג. המנחה מגדיר נושא או שאלה נניח כמו "איזה מספר אני בין האחים במשפחה?" – "מה אנחנו אוהבים לעשות בשבת?" – "מה אני אוהב לעשות בזמני הפנוי?" וכד. כל זוג משוחח על השאלה

ואז בשאלה הבאה כל אנשי המעגל הפנימי זזים כך שהזוגות מתחלפים ואנו יושבים לשיחה עם בני זוג אחרים. כך עד סוף הסבב. היתרון במשחק זה הינה שהוא מאפשר היכרות ושיחה אינטימית. החיסרון הוא שאין שיח כללי של הקבוצה.

בתום המשחק ניתן לומר למשתתפים כי שמחנו לשמוע אותם ולהכיר היכרות ראשונית. כעת אנחנו יוצאים למסע של שלושה ימים יחד. מסע בשבילי הארץ ומסע בשבילי הנפש שלנו. במסע הזה חשוב לנו לשמוע אותם. מה חשוב להם, מה יש להם להגיד על כל הנושאים שנפגוש בדרך. אנחנו יושבים במעגל בשונה מהכיתה או בטיול רגיל בכוונה תחילה. כי במעגל כל המשתתפים ואף המנחה נמצאים במרחק שווה מנקודת האמצע. בכך אנו רוצים לומר כי מבחינתנו כולנו נוביל את המסע הזה יחד כקבוצה. הדעות של כל המשתתפים חשובות לנו ואנו מעניינים לשמוע מה יש להם לומר. יש לכל אחד ואחד מהמשתתפים השפעה משמעותית על אופן התנהלות שלנו כקבוצה. בסוף יחידה זו נחלק למשתתפים מחברות מסע, מחברות שילוו אותם ואותנו לאורך המסע ובהם יוכלו לכתוב את הגיגיהם. כדאי מאוד לכתוב לכל אחד הקדשה בפתח המחברת כדי שהיא תהיה להם חשובה ולא יזרקו אותה. וכמו כן, לומר להם שבסוף המסע כולם יכתבו אחד לשני במחברות אז כדאי להם לשמור אותה. **נשאל:**

- **מה זה "מסע" בעיניכם?**
- **מה המילה הזו מעוררת בכם?**
- **איך מרגישים כשיוצאים למסע?**

נעביר בין המשתתפים דפים ונבקש מהם לכתוב דבר אחד שהיו רוצים שיקרה להם במסע. לקפל, לכתוב את שמם ולהכניס לבקבוק הציפיות. את הבקבוק הזה נפתח ביום האחרון למסע.

2. תצפית מתבוננת

נדבך מאוד משמעותי ביציאה שלנו אל הטבע הינו החיבור בין מה שמתגלה לעינינו במסלול (המראות, הנופים והצמחים) לבין השיח האישי והבינאישי שלנו. אחד הכלים המשמעותיים להבנת נדבך זה הינה התצפית המתבוננת. תצפית בדרך כלל מתנהלת באופן כזה שהמדריך עומד ומסביר למשתתפים היכן הם נמצאים ומה הם רואים לפנייהם. במסע משמעותי נרצה לשנות את אופי התצפית ולהפוך את המשתתפים לפעילים יותר. כאשר נגיע לנקודת התצפית נעמוד כולנו בשורה או חצי עיגול באופן בו כולנו כקבוצה יכולים לראות את הנוף. נפתח בהסבר קצרצר על המקום בו אנו עומדים. כעת נשאל את המשתתפים מה הם רואים מולם ויחד איתם נגלה אט אט את כל העומד מולנו. נבחר להתמקד רק בדבר אחד או שניים הבולטים בתצפית ולא נעמיס באינפורמציה. לדוגמא –
משתתפת: אני רואה גדר
מנחה: מצוין, מי עוד רואה את הגדר? למה לדעתכם היא משמשת? מה יש משני צדיה? בין מה למה היא מפרידה? וכד'.

תצפית מתבוננת על הר התבור – מבט פנורמי על הכפר הבדואי שיבלי, ביה"ס כדורי והכנסיות שעל התבור

כאשר נגיע לנקודת תצפית טובה על נוף התבור וסביבותיו נפנה אל הקבוצה בשאלה מה הם רואים, מה תופס את עיניהם בנוף ונתחיל לאסוף רשמים. לאחר מכן נבקש מהם לחפש בנוף נקודה שמבטאת בעיניהם מפגש וחיבור. כעת נבקש מהם לצייר במחברות המסע שלהם את נקודת המפגש ונערוך מעגל שיתוף בו יסביר כל אחד מהו מפגש מבחינתו. האם זוהי סיטואציה חיובית או שלילית ומה קורה להם במפגש עם האחר.
לאחר שישתפו נרחיב לגבי הנוף הנשקף לנגד עינינו –

מנקודה זו נוכל לחזות באוכלוסיות ובזרמים השונים המתקיימים בסביבה זו, כאשר המשותף לכל אלה הוא סמיכותם להר התבור. במהלך ההיסטוריה משך אתר זה לאומים, דתות וקבוצות שונים שביקשו לחיות על ההר ובקרבתו. המפגש עם האחר יכול לאפשר לנו חוויה "פוקחת

עיניים" התורמת להעמקת היכרותנו עם עצמנו. דרך המפגש עם השונה ממני, צרכיו ורצונותיו אוכל להתוודע לצדדים נוספים שבי ולהרחיב את הבנתי כלפי עצמי וסביבתי.

אם כן, הבה נפקח עיניים ונבחן את הקבוצות השונות:

שְׁבִלִי - אֶם אֶל-גָּנֶם - שני היישובים המרכיבים את המועצה קרובים מאוד אחד לשני ונמצאים על המורדות המזרחיים (שיבלי) - דרום מזרחיים (אום אל-גנם) של הר תבור. מקור השם של שיבלי הוא מהשבט ערב אל-סביח, כאשר שבלי היתה אחת החמולות של השבט הגדול ערב אסביח מכאן נקרא היישוב שבלי. במלחמת העצמאות, לאחר התנכלויות בלתי פוסקות ליישוב היהודי שכלל מארב והריגת חוליית חיילים בפקודו של עלי בן-צבי, שהסתיימו בקרב בית קשת, גורשו מרביית אנשי שבט א-צביח לירדן. אנשי פלג שיבלי, שבאותה תקופה גרו באוהלים באזור שבו מצוי כיום היישוב, והיו אריסים של שבט א-צביח, הושארו במקומם, ליד בית הספר החקלאי כדורי. אנשי שבט זה נחשבו אוהדים ושמרו על יחסי שכנות טובים עם יהודי כפר תבור, יחס הנמשך עד היום. כיום רבים מבני כפר שיבלי משרתים בצבא, ביניהם כמות בולטת של חיילים וקצינים בתפקידי גשש או לוחמים בגדוד הסיור המדברי. במהלך השנים הפך היישוב ליישוב קבע.

הבדואים בישראל הם אחת מהקבוצות האתניות דוברות הערבית בחברה הישראלית שמאמינות בדת האיסלאם והם מהווים כ-3.5% מאוכלוסיית ישראל.

שימו לב, מידע זה על הכפר יכול לסייע בידיכם גם כשנעבור בתוך הכפר בדרכנו להר. היו ערניים למצב התשתיות הרעוע של הכפר וכוונו במידת הצורך והיכולת את חברי הקבוצה להבחין בכך.

בית הספר החקלאי כדורי - בשנת 1934 נוסד ביה"ס כדורי בעזרת הנציב העליון כבית ספר ממשלתי בריטי. שלמה צמח היה מנהלו הראשון ובמשך שלוש שנות פעילות פורייה ייסד את אחד ממוסדות הדגל החינוכיים ביישוב היהודי לדורותיו. בית הספר נודע גם בזכות "בחינות כבוד" שהנהיג צמח - בחינות ללא נוכחות מורים, והתרכז בנושאי חקלאות וביטחון. אחד השמות המזוהים ביותר עם מוסד זה הוא שמו של רה"מ המנוח יצחק רבין שזכה לתואר התלמיד המצטיין במחזורו והוא רק דוגמה אחת מני רבות לבוגרים נוספים שיצאו מביה"ס והפכו לכוח מוביל בחברה הישראלית.

כיום ביה"ס כדורי מייצג את בעיית הרב-תרבותיות במדינת ישראל כמרכזית בהשפעתה ומתמקד באופנים השונים ליצירה חברה פלורליסטית. אוכלוסיית התלמידים בכדורי מהווה מיקרוקוסמוס של החברה הישראלית - אל ביה"ס כיום מגיעים בני נוער מיישובי הגליל התחתון, כפר תבור, יבנאל, צ'רקסים מכפר קמא, בדווים משיבלי, ערבים מכפרי הגליל, דרוזים, אתיופים ועולים ממדינות חבר העמים.

על פסגת הר תבור ניתן למצוא עדות היסטורית לקיומן של שלוש דתות שונות - האיסלאם, הנצרות והיהדות. על פסגת ההר נוכל למצוא את המנזר הפרנציסקני ואת כנסיית ההשתנות היא כנסייה פרנציסקנית קתולית שבה, על פי מסורת שהחלה במאה ה-4, חלה ההשתנות של ישו במקום זה, אירוע שבמהלכו הוא דיבר עם משה ואלהיו ואושר מעמדו כבן האלוהים.

במסורת היהודית אף נכתב שעל הר תבור ייבנה בית המקדש השלישי והוא מופיע רבות בסיפורי המקרא ובתקופות שונות מוזכר כמוקד חשוב. בערבית שמו של הר תבור הוא ג'בל א-טור. שם המסמל את חשיבות ההר במסורת הערבית. באותו שם מכונים גם הר הזיתים, הר גריזים והר סיני.

3. מהם שורשים? שמורת אלוני בית קשת

בהגיענו לשמורה, נתיישב בסמוך לאחד מאלוני התבור ולפני שנפתח בהסברים אודותיו, ננסה ללמוד את תכונותיו וסיפורו דרך מראהו:

- **בן כמה אותו העץ תחתיו אנו יושבים?**
- **אילו פירות יש לו?**
- **מה משדר גזעו?**
- **במה ייחודי מראהו?**
- **האם אנו רואים את סך כולו או שמא יש לו המשך המושתר מן העין?**
- **היכן הוא ממוקם ביחס לשאר האלונים?**
- **האם הוא מזכיר לי מישהו או משהו?**

לאחר מכן, נערוך עם המשתתפים סבב אסוציאציות על המילה שורש או שורשים. הכלל המשמעותי בסבב הוא שאסור לחזור על אסוציאציה שכבר נאמרה. ניתן לעשות גם שניים ושלושה סבבים וכך לאט לאט מתגלות משמעויות חבויות ומחשבות עמוקות בנוגע לשורשים.

מבחינה בוטנית, שורש הוא איבר הקיים אצל צמחי זרע וחלק מהשרכים. השורש מתפתח לרוב מתחת לפני הקרקע ומשמש לעגינת הצמח בקרקע, וכן לספיגת מים וחומרים אי אורגניים. תפקידו של השורש בצמח לא מסתיים באספקת מים ומינרלים מן הסביבה. בנוסף, השורש יכול לשמש לאגירת מזון, לאוורור, לרבייה אל-זוויגית וכמובן, לאחיזה וחיבור של הצמח לקרקע.

כעת נרצה לשאול לגבי השורשים:

• האם לדעתכם יש קשר בין גודל העץ לגודל השורשים? לצורתם? לאופיים?
מעניין לדעת כי לצמחים שורשים שונים מאד זה מזה. ממש כפי שבני האדם שונים זה מזה באסטרטגיות ההתמודדות שלהם. לפריסת השורשים בקרקע אין קשר למראה החיצוני של העץ. פריסת השורשים נקבעת לפי סוג הצמח וגם לפי האופן בו הוא מחפש אחר מים. לדוגמה צמחים הגדלים באזורים צחיחים כמו אלה ואלון מגדלים, מיד עם נביטתם, שורש שיפודי עמוק שנפחו גדול בהרבה ביחס לנוף. זאת כדי להתכונן מהר לתנאי הקיץ השחונים, בהם הרטיבות רק בעומק הקרקע. כלומר השורשים, שמוסתרם מעינינו, יכולים להיות אף גדולים בהרבה מהעץ שמצוי מעל פני הקרקע והם אלו שמחזיקים את העץ ושומרים על חיותו.

היבט נוסף מעניין הינו כי לאורנים מערכת שורשים רוחבית וכנראה בשל צפיפות הנטיעות השורשים של העצים נפגשים, מתמזגים ומשתפים פעולה בספיחת מים ומינרלים. גילו תופעה זו כאשר שמו לב שגדמי עצי אורן הנמצאים ביער אינם מתים. כלומר, הגדם אינו נרקב או מתפורר אלא שומר על חיות הודות לסוכרים שהוא מקבל דרך השורשים שהתמזגו עם שורשי עץ בעל עלווה. הגדם מצדו מגדיל את שטח הפנים של השורשים וכך הוא תורם את חלקו לשותפות. **בהמשך המסלול נוכל להבחין במערכות שורשים חשופות של אורנים שנפלו ולבחון זאת מקרוב.**

לאחר מכן נקרא את השיר הבא:

עץ האלון / אמנון להב

יש באלון איזה סכוי לשִיבָה טובָה.

יש בו תְקִנָה.

יש בו נְעוּרִים חֲדָשִׁים עִם הַלְבָּלוּב, כָּל שָׁנָה, כָּל שָׁנָה.

לא יוכלו לו האש והגֶּזֶם, הקוֹצֵץ והמְבַרָא,

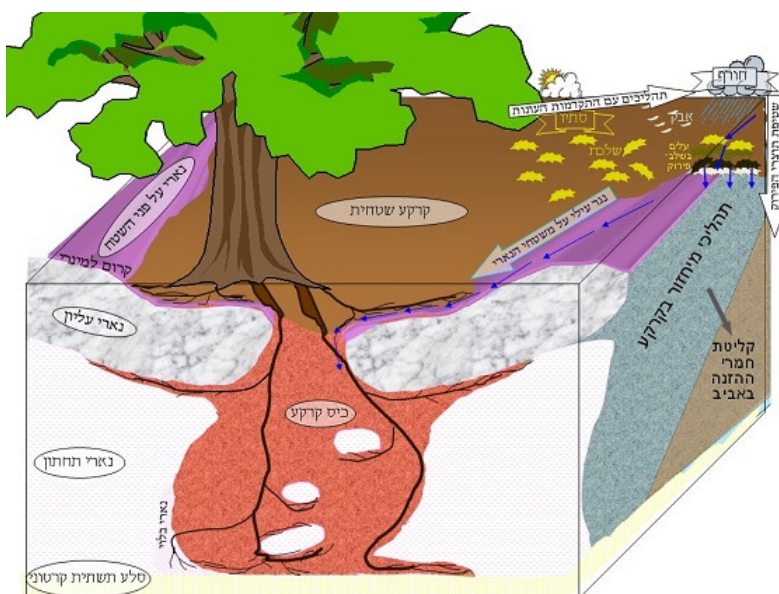
הוא אֶת כָּלֶם כָּבֵר רָאָה, וְעוֹד יִרְאָה.

נקודות למחשבה:

מה כבר יכול להשתנות בעץ, מהיכן מגיעה התקווה ומה מחזיק אותו יציב כל כך? נבקש מחברי הקבוצה לרשום במחברת פורטרט עץ שלהם – אילו הייתי עץ איך הייתי נראה משורש ועד צמרת וכאשר מתיישבים במעגל להתמקד באופן ציור השורשים. כעת ניתן לקשר את העולה מן המעגל לתכונותיו ואפיוניו של האלון לפי המידע הרשום מטה.

לאלון התבור, המכונה במקרא אלון הבשן, יש קליפה עבה במיוחד העמידה בפני שריפות ופרי בלוט גדול במיוחד. אלון זה גדל במרווחים בין עץ לעץ, ביניהם גדלים שיחים וצמחים עשבוניים ובשל כך נראה חורש זה כיער פרא. עצי אלון עשויים להגיע לגיל מופלג של מאות שנים והם מפתחים נוף רחב ומרשים. עצי אלון התבור ביער זה, הם שריד ליער גדול של עצים אלה, שכיסה בעבר שטח גדול בצפון ארץ ישראל (בצומת כביש הגישה לקיבוץ בית קשת ניצב עץ אלון תבור גדול ומרשים בן יותר ממאתיים שנה). יער בית קשת נפגע בתקופת השלטון העות'מאני כאשר במהלך מלחמת העולם הראשונה נעשה שימוש בעצי היער כחומר בעירה במהלך. המאה ה-18 הוכפל גודל האוכלוסייה בארץ פי 3 ויותר, דבר שגרם לשימוש מוגבר בעץ לצורכי בנייה, הסקה, בישול, הסקת הקטרים של הרכבת העות'מאנית ובניית מסילות רכבת בחזית הדרומית ועוד. בשל היעלמותו מהנוף בשנים האחרונות, אלון התבור הוא ערך טבע מוגן על פי חוק במדינת ישראל.

האלונים גדלים על סלע קירטון בתוך כיס קרקע. הקירטון הוא סלע שסופח מים ונאטם. ברגע שעץ האלון מוצא לעצמו את הקרקע המתאימה לצמיחה הוא יכול להעמיק ולחזק שורשים כך שבאמת הינו מהחסונים בין עצי היער. כך גם אנחנו כבני אדם, כאשר אנחנו נמצאים במקום המאפשר לנו גדילה וצמיחה, כאשר אנו בסביבה המתאימה לנו או עוסקים בנושא שבו אנו מרגישים בבית, אנו יכולים להעמיק שורשים ולהדק את אחיזתנו באופן בו אנו הופכים לחסונים לכל משב רוח חזק ככל שיהיה.

4. תחנת שטח – דברים שרואים מכאן (הכנה לקראת הכניסה לשיבלי)

טרם כניסתנו לכפר שיבלי, נביט על ההר מלמטה ונשאל:

- מה מייחד את הר תבור מסביבתו ?
- האם שונה הוא משאר ההרים שלידו?
- כעת שאנו כאן מתחתיו -האם נוכל לדמין את המראות שנצפים מפסגתו?
- מתי הגובה מרשים אותנו יותר – כאשר אנו מביטים בו או ממנו?
- נשאל על עצמנו : האם אני הר יחיד פסגה או רכס – האם אני יחיד/ה או חלק משרשרת?

הר התבור בולט בפסגתו המורמת בשיאה לגובה של 562 מטרים, כ-400 מטרים מעל פני סביבתו, לא בשל גובהו הרב אלא דווקא בשל פסגתו המחודדת וגובהו ביחס לסביבתו. ההנחה היא כי הר תבור הוא גוש שהורס מעל סביבתו עקב פעילות טקטונית. התזוזות של הבקע הסורי-אפריקני גרמו להעתקים רבים בהרי הגליל והתוצאה היא הופעתם של אזורים מורמים, המכונים הוֹרְסָט. פסגתו של הר תבור היא אחת ולהר זה אין רכס הרים היוצא ממנו הלאה. רכס הרים הוא קבוצת הרים התחומה על ידי אובייקטים גאוגרפיים כגון עמקים או ערוצי נחל, המפרידים בינה לבין הרים נוספים. הרים יחידים בתוך אותו רכס הרים, אינם בהכרח בעלי אותו מקור גאולוגי, והם עשויים להיכלל באורוגנזה שונה, כדוגמת הרי געש.

בשלב זה ניתן להתחלק לזוגות ולערוך ראיון הדדי לפי השאלות הבאות. החלוקה לזוגות תאפשר שיח אינטימי ומוגן יותר.

מי אני - הר יחיד או רכס הרים?

- האם אני מגדיר/ה את עצמי כחברותי?
- מתי אני אוהב/ת להיות לבד?
- מתי אני מבקש/ת להיטמע או לבלוט?
- האם מבקש/ת להיות המשך של משהו או להביא את האמירה שלי?
- מתי אבקש להיות חלק מהקבוצה ומתי עם עצמי ?
- האם/ מתי אעדיף לשיר במקלה או סולו?
- מהן החוזקות והחולשות שברכס מול החוזקות והחולשות שבהר יחיד.

לאחר מכן מומלץ לשוב למעגל כדי לאסוף ולשתף לפי הצורך והרצון של חברי הקבוצה. לסיום, חשוב לציין שכעת אנו עומדים להכנס אל הכפר הבדואי שיבלי, עליו כבר דיברנו לפני כן. ייתכן שיעלו תחושות ורגשות שונים במהלך המפגש שלנו עם מרחב זה. איספו גם את המידע הפנימי הזה אל מסענו, בו תוזמנו לשתף את הקבוצה בהמשך.

5. תחנת שטח – תחילת העלייה להר תבור ברק ודבורה

נעצור בתחילת העלייה ליד כרם זיתים וחורשת אלונים. בתחנה זו ניפגש בסיפור המקראי של המצביא ברק בן אבינועם והנביאה והשופטת דבורה שבמרכז עומדים הקרב והניצחון שבהנהגתם נגד צבא יבין וכנגד כל הסיכויים. דרך סיפור זה ננסה לפענח את המושג אמונה - היכולת שלנו להאמין שנצליח אף על פי ולמרות הכול, להתגבר על הקשיים העומדים בפנינו.

הבא נבחן את המצב שבפנינו עומדים ברק ודבורה – עם ישראל מוחלש ומפחד מפני הכנענים. רמת החיים נמוכה וכך גם המורל של העם והאמונה שאכן יוכלו להיחלץ ממצב זה. מלבד זאת, צבא סיסרא חזק במיוחד ומצויד במיטב כלי המלחמה, כולל 900 טנקים וחיל מרשים וחזק. במקביל לכך, השבטים אינם ממהרים להתנדב לצאת למלחמה נגד צבא סיסרא המאיים, כפי שתפרט זאת דבורה בהמשך בשירתה בדברה על רוח ההתנדבות החסרה. אז מה אין לנו? ומה יש לנו? אין הרבה ומה שיש היא האמונה (אולי הנבואה?) והתחושה שהמערכה הזו היא בהשגחת

האל. דבורה אומרת לברק שישנה דרך לעשות זאת, וממש כמו באמנות לחימה מזרחית בה נשתמש בכוחו של היריב כדי להביסו, כך גם עושה דבורה על ידי תכנון מראש. שכן, אותם הטנקים לא יוכלו לבוץ הטובעני של נחל קישון, יתבוססו בו וחיילי סיסרא ייכלאו בתוכם. כך המערכה תוכרע לטובת ישראל. בנוסף לכך, מופיעה יעל אשת חבר הקיני בזמן הנכון ובמקום הנכון, מקבלת את סיסרא המצביא לאוהלה ומסיימת את המלאכה שברק ודבורה החלו בה – משקה את סיסרא בחלב ומחסלת אותו. הכיצד? כנגד כל הסיכויים!

- האם תוכלו להיזכר בסיפור דומה בו הצלחתם בדבר מה כנגד כל הסיכויים שהצבתם או שהציבו לכם?
- האם כתבתם פעם שיר ניצחון? הנה דבורה מלמדת אותנו כיצד ליצור שירת ניצחון, על אף שלעתים נדמה שקל יותר ליצור מתוך תבוסה וכאב...
- בשירתה ניתן למצוא גם מתיחת ביקורת חברתית על אי מעורבות כל השבטים במערכה. מהי תפקידה של שירה במישור האישי לעומת זו שבמישור החברתי? האם שירת דבורה היא חברתית-לאומית או פרטית?

תרגיל כתיבה – חברו במהלך המסע שיר אישי העוסק בחוויות של ניצחון, הצלחה, התגברות. ניתן לבצע בזוגות או ביחידים, עם או ללא לחן. בטקס הסיום תוזמנו לחלוק את יצירתכם עם שאר חברי הקבוצה.

וְתִשָּׂר דְּבוּרָה, וּבָרַק בֶּן-אֲבִינֶעֶם, בַּיּוֹם הַהוּא,
לֵאמֹר. בַּפֶּרֶעַ פְּרָעוֹת בִּישְׂרָאֵל, בְּהַתְנַדֵּב
עִם, בָּרַכּוֹ, ה'. ג' שָׁמְעוּ מַלְכִּים, הָאֲזִינוּ
רִזְנִים: אֲנֹכִי, לִיהוֹה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה, אֲזַמֵּר,
לֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. ד' ה', בָּצֵאתָ
מִשְׁעִיר בְּצַעֲדָךְ מִשְׁדֵּה אֲדוֹם, אֲרָץ
רְעָשָׁה, גִּם-שָׁמַיִם נָטְפוּ; גִּם-עֵבִים, נָטְפוּ
מִיָּם. ה' הָרִים נָזְלוּ, מִפְּנֵי ה': זֶה
סִינִי-מִפְּנֵי, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. ו' בִּימֵי שְׁמֹר בֶּן
עֲנַת, בִּימֵי יַעֲל, חָדְלוּ, אֲרָחוֹת; וְהִלְכִי
נְתִיבוֹת-יִלְכוּ, אֲרָחוֹת עֲקֻלָּלוֹת. ז' חָדְלוּ פְּרִזּוֹן בִּישְׂרָאֵל,
חָדְלוּ-עַד שְׁקֻמָּתִי דְּבוּרָה, שְׁקֻמָּתִי אִם בִּישְׂרָאֵל. ח' יִבְחַר
אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, אֲזַלְחָם שְׁעָרִים; מִגֹּן אִם-יִרְאֶה
וְרִמַּח, בְּאֲרָבָעִים אֶלֶף בִּישְׂרָאֵל.

לפני העלייה להר תבור נציין כי עומד בפנינו אתגר רציני. האם נצליח לכבוש את ההר? האם נוכל לכתוב שירת ניצחון בפסגה? אם כן, כיצד נעשה זאת ומה יכול לסייע לנו בכך? ניתן ליצור אמנות עליה לצורך ירידה, לאחד כפות ידיים, להניף ולצאת לדרך. כאשר נגיע לפסגה, לא נשכח לציין לשבח את המעפילים להר ולהזכיר בכמה מילים את נצחונם של דבורה וברק כנגד כל הסיכויים.

6. השורשים שלי – יחידה מרכזית (על פסגת ההר)

לקראת סוף השביל מכיוון צפון נוכל ליהנות מתצפית מרשימה הצופה לכיוון כדורי, בית קשת,

בי"ס שדה, עין מאהל, יער בית קשת, יער קק"ל. **נשאל כיצד מרגיש להיות בפסגה, מתי נהנינו לצפות בנוף יותר, האם אנו מזהים וזוכרים את הדרך בה עברנו ומה ניתן לראות מכאן שלא ראו מלמטה. ניתן לאפשר להם לרשום נוף במחברת בהתאם לזמן ולפניות. לאחר מכן, נתיישב במעגל ונתחיל את היחידה המרכזית:**

משחק פתיחה – "מי אני?" – המשתתפים מסתובבים בשטח שהוגדר על ידי המדריך, כאשר המנחה מוחא כף. כל משתתף צריך לעמוד מול משתתף אחר ולענות על השאלה מי אני. עושים זאת שלוש פעמים ובכל פעם צריך לענות תשובה אחרת, אסור לחזור על אותה תשובה פעמיים.

בסופו של המשחק נשאל:

- **האם עניתם בקלות על השאלה?**
- **האם הייתה להם התלבטות בתשובות? ננסה לעמוד על סוגיית המבוכה נוכח השאלה והקושי בהגדרה. נשמע קצת אילו תשובות שונות אלו, כיצד בחרו להגיד עצמם.**
- **מתי היה קל יותר ומתי קשה יותר?**
- **מדוע קשה לנו לומר מי אנחנו. ממה מורכבת התשובה?**

"מי אנחנו?" זו שאלה גדולה ועמוקה. היום כשפגשנו צמחים ועצים ניסינו לרדת אל שורשיהם בכדי להכיר אותם. ידועה האמרה – "כי האדם עץ השדה" (דברים, כ, יט). ובכן, אם האדם עץ השדה, נעבור כעת ללמוד על שורשיו של האדם, ננסה לחשוב מהם וכיצד הם משפיעים על חיינו. ביחידה זו ננסה לרדת אל השורש שלנו ולבחון האם הדבר יקל על מציאת תשובה לשאלה זו.

ראשית נשאל מהם שורשיו של האדם? בכדי לענות על שאלה זו נפנה ללימוד קצרצר של טקסט ממסכת אבות המתאר את שורשיו של האדם בעיני חכמי המשנה. מסכת אבות הינה ספר פילוסופיה יהודי ובה אמירות הגותיות המיוחסות לחכמי המשנה:

הוא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחֲכָמָתוֹ מֵרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה?
 לְאֵילָן שֶׁעֲנָפָיו מֵרַבִּין וְשָׂרְשׁוֹ מֵעֵטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו.
 אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מֵרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה?
 לְאֵילָן שֶׁעֲנָפָיו מֵעֵטִין וְשָׂרְשׁוֹ מֵרַבִּין,
 שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ,
 שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה פרק יז פסוק ח), וְהָיָה כִּי עָעַן שְׂתוּל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשׁוֹ
 וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבֵא חֶסֶם, וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בְּצֻרָת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשוֹת פְּרִי:
 מסכת אבות פרק ג משנה יז

- **האם אתם מסכימים עם המשנה?**

• מה לדעתכם מהווה את שורשיו של האדם? (חברים? משפחה? מחשבות? רגשות? מעשים? חלומות? ועוד?)

• נאסוף תשובות מהמשתתפים, אנו מניחים כי המשתתפים ידברו על משפחה, הורים, מסורת, אולי גנטיקה וגם על תכונות שהם תכונות שורשיות באדם מסוים ואף על תחביבים שהם אלו המעניקים לו כוח. נאפשר תשובות שונות ונסה להבין מהמשתתפים מה הם חשים שמהווה את השורש שלהם בחייהם. מהו הדבר שמחזק אותם כפי שטען הרש"ר הירש.

• האם אדם יכול לבחור להחליף את שורשיו או שהם קבועים מראש?

• כיצד משפיעים שורשי האדם על חייו?

• האם שורשים הם דבר חיובי או שלילי? אולי הם רק דבר מגביל ושאינו מאפשר?

לאחר הדיון נחלק את המשתתפים לזוגות בכדי להעמיק ולחשוב באופן אישי ואינטימי מה השורש של כל אחד מאתנו. כל שני בני זוג יראיינו אחד את השני בסיפור חייהם. חשוב שיכתבו במחברת המסע שלהם בכדי שתתחיל להיות נדבך משמעותי המלווה את המסע. וינסו יחד להגיע למסקנה והגדרה מה השורשים של כל אחד. מה הוא בוחר להגדיר כשורשיו.

קיימות כמה אפשרויות לסיכום היחידה, הבחירה באפשרות סיכום מסוימת תלויה ברמת הפתיחות שלדעתנו מתאימה לקבוצה בשלב זה. בקבוצות רבות יתכן ואין מקום לשיתוף עמוק של מה שהתרחש בזוגות ולכן נבחר ליצור מיצגים שהם יותר הומוריסטים ומשעשעים אך עדיין מייצגים את השורש עליו דובר ונשאר את השיח האינטימי בקבוצות הקטנות בלבד. **בקבוצות שבהם מתאפשר שיח עמוק בקבוצה ניתן לערוך סבב בו כל אחד אומר בקצרה את מחשבותיו האישיות בנושא. לשיקול דעתכם.**

• סבב בו כל אחד יתאר את שורשיו האישיים.

• יצירת מיצג אישי או זוגי מחומרים המצויים בסביבה, ענפים, עלים, נעליים והם עצמם. מיצג המתאר את השורשים האישיים שלהם – ואז לעשות סבב שבו הם מציגים את המיצגים ומסבירים אותם.

• לתת להם זמן ליצור מיצג קבוצתי של שורשיהם כקבוצה – אפשרות שמאד מתאימה לגיבוש קבוצתי לקראת הימים הבאים.

תעודת זהות- אתה עולם ומלואו, יחיד ומיוחד אין כמוך אף אחד

"עם כל אדם ואדם בא
 חידוש לעולם, משהו ראשון
 ויחיד, שעוד לא היה כמותו.
 לפי תורת החסידות, חייב
 כל אדם מישראל לידע
 ולכוון בדעתו, שהוא יחיד
 בעולם מבחינתו, ועדיין לא
 היה בעולם כדומה לו, כי לו
 כבר היה כמותו בזה העולם
 – שוב לא היה צורך בו,
 שיבוא הוא לעולם".
 (מרטין בובר, דרכו של אדם ע"פ
 תורת החסידות, עמ' 15).

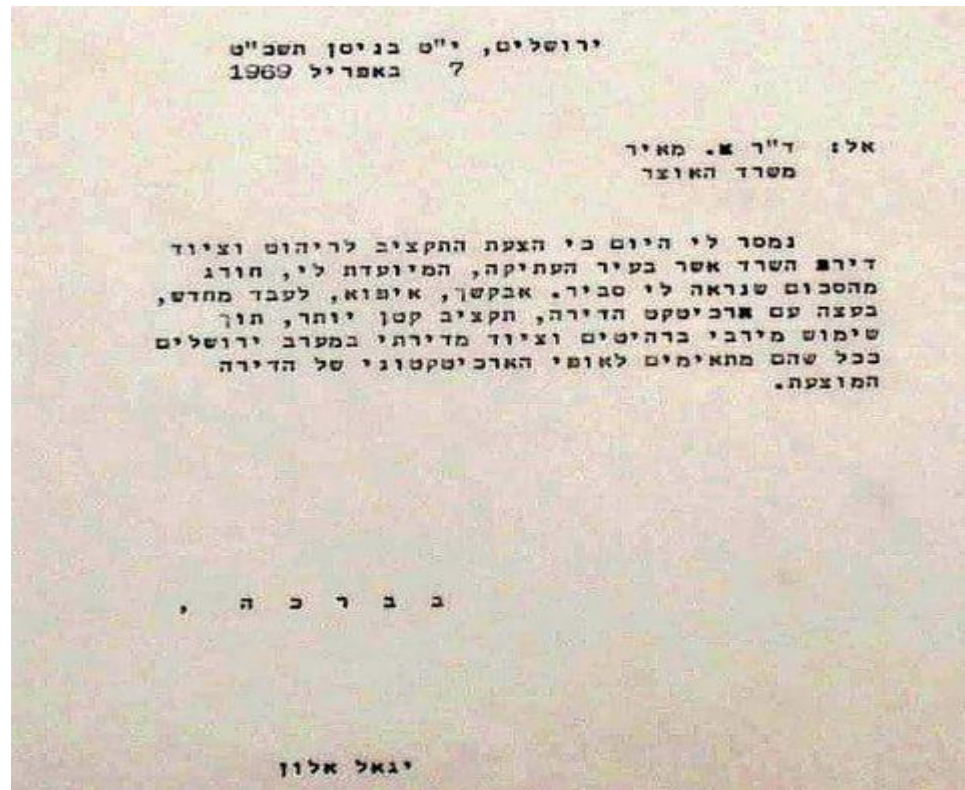
שם: _____
 תאריך לידה: _____
 המזל שלי, על פי לוח המזלות _____
 הורים: _____
 אחים ואחיות: _____
 ארץ/עיר לידה _____
 פרטים מזהים: _____
 צבע שיער _____ צבע עיניים _____
 סימנים מזהים _____
 חלום שאני רוצה להגשים _____
 איך אני קם בבוקר? _____
 מקצוע אהוב _____
 חייית מחמד _____
 מאכל אהוב _____
 מוסיקה שאני אוהב לשמוע _____
 דברים שאני אוהב לעשות _____
 תכונות אופי בולטות: _____

 באיזו תכונה אני גאה במיוחד _____

מהם ה"שורשים" שלי כאדם? (הדברים ששומרים עלי נטוע בקרקע):

7. תחנת שטח – מפגש פסגה (במהלך הירידה מההר)

בין אלו שהתחנכו בכדורי נמצא את יגאל אלון שהיה מפקד הפלמ"ח, מראשי תנועת העבודה, ראש ממשלת ישראל בפועל, חבר כנסת ושר בממשלות ישראל.

אם אתם הייתם יושבים גבוה בפסגה האם הייתם נוהגים באופן דומה או מנצלים את מעמדכם? מפגש פסגה - ניתן בשלב זה לערוך משחק בו חצי מהקבוצה עומדת על אבנים מגביהות בעוד החצי השנייה עומדת מולם בנמיכות. בשלב זה ניתן לקבוע עבורם נושאים שונים ומתחלפים לשיחה. לאחר מכן, נוכל לשאול את המשתתפים מה הייתה הרגשתם, האם חשו בנוח במיקום שלהם.

האם האמרה הבאה מתחברת למה שהתרחש ביניכם: "דע מאין באת" [מסכת אבות פרק ג' משנה א']

8. ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד – סיכום יום

בסיכום היום נרצה לאסוף את כל שהתרחש היום ולשמוע מהמשתתפים על חוויותיהם ותחושותיהם ביחס למאורעות היום. נחלק לכל המשתתפים נרות. נציב נר אחד במרכז המעגל. במהלך הסבב כל אחד ידליק את הנר שלו בעזרת הנר שבמרכז המעגל, יניח לידו את הנר ויספר על נקודת אור שהייתה לו במהלך היום, משהו ממהלך היום שממשיך להאיר בתוכו. נושא או דיון שהתחבר אליו. חבר שעזר לו. מקום שנהנה לטייל בו. וכד. את הנר הראשון אנחנו נדליק ונאמר את נקודת האור שלנו כמנחים. נזכיר אמירות של משתתפי הקבוצה ונחזק את הקבוצה על פועלה במהלך היום. חשוב להדגיש כי הדוגמא שלנו היא שתוביל את השיח בהמשך ולכן חשוב שהיא תהיה נוגעת, אישית ומשמעותית. מאד חשוב למשתתפים לשמוע גם מה עובר על המנחה וחיפה אישית ממוקדת יכולה לקדם את השיח בקבוצה.

נשמע את כל המשתתפים ואז נשיר יחד בעת שהנרות דולקים את השיר "עוד חוזר הניגון" נאחל לכל המשתתפים שכל אחד ואחד ימשיך למצוא את הניגון שלו והדרך שבה הוא צריך ללכת בזכות שורשיו המיוחדים. בסיום השיר נכבה יחד את הנרות ונפנה לשינה.

עוד חוזר הניגון / נתן אלתרמן

עוד חוזר הניגון שזנחת לשווא
והדרך עודנה נפקחת לאורך
וענן בשמיו ואילן בגשמיו
מצפים עוד לך עובר אורח

והרוח תקום ובטיסת נדנדות
יעברו הברקים מעליך
וכבשה ואיילת תהיינה עדות
שליטפת אותן והוספת לכת

וידרך ריקות ועירך רחוקה
ולא פעם סגדת אפיים
לחורשה ירוקה ואשה בצחוקה
וצמרת גשומת עפעפיים.

עוד חוזר הניגון שזנחת לשווא
והדרך עודנה נפקחת לאורך
וענן בשמיו ואילן בגשמיו
מצפים עוד לך עובר אורח

נתן אלתרמן

היום השני

יום העץ: "תקומתו של העץ"

רציונל:

ביום זה נבקש להרחיב את השיח מהשורשים האישיים לשורשינו כעם, דרך מסע היסטורי בעקבות הסיפור החלוצי של בני העלייה השנייה. במהלך היום ניפגש עם סיפור זה על שלל דמויותיו ורבידיו ודרך כך נדגיש את כוח האמונה הנדיר של החלוצים, המחירים ששילמו, הדילמות והעיוותים שנוצרו במפגשים של היחיד עם הקבוצה ובין הקבוצות השונות, שלמעשה מרכיבות את החברה הישראלית עד לימינו אנו. במהלך מסענו זה נבקש לבחון מהם תפקידיו של הפרט ביצירת הקבוצה, מהן הדילמות העולות ממפגש זה בין רעיונות לאנשים ובין יחיד לרבים, מהו עם, מה הופך אותנו לעם ומהי המשמעות של היותנו משויכים לאותה האומה. השיח על תקופה זו דרך המפגש עם חצר כנרת, יהווה מקפצה לשיח על החיבור ותחושת השייכות לעם ועל הדרך והרצון השונים של כל אחד ואחת לקחת חלק בעיצוב עתידו ותרבותו של עם ישראל.

מטרות:

- המשתתפים יבינו את האופן בו מתגלגלת מסורת.
- המשתתפים יחשבו מהם שורשיו של העם.
- המשתתפים יפגשו דילמות שהעסיקו את הדורות הקודמים.
- המשתתפים יבחנו את הרלבנטיות של דילמות העבר לימנו.
- המשתתפים יפנימו את העובדה כי קיים שוני וגיוון בתוך העם ויחשבו על היתרונות של עובדה זו.

מבנה היום:

1. פתיחת יום – שורשי העץ והעם
 2. יחידות שטח - חצר כנרת, בית הקברות כנרת
 3. יחידה מרכזית – אנדרטת הרצל
 4. בית המוטור
 5. "רוב רוי" קייאקים – פעילות מגבשת קבוצה
 6. יצירה
 7. מופע
 8. סיכום יום
- נספחים: מידע אודות רחל בלובשטיין, נעמי שמר, "השבת התמר".

1. פתיחת יום

בוקר היום השני הינו חשוב מאד כיוון שהוא בעצם הפעם הראשונה בה החניכים מתעוררים בשטח. חשוב להקפיד על השכמה בזמן ועל מדורה שתהיה מוכנה מבעוד מועד לקלוט את הקבוצה עם תה ופינוק של בוקר כמובן. מטרתה של פתיחת היום (לעומת ההיכרות ביום הראשון) הינה להעלות על סדר היום את הנושא היומי ולעורר שאלות הקשורות אליו בכדי לגרות את הסקרנות והעניין לקראת הבאות.

את היום הקודם סיימנו בשיחה משמעותית על השורשים האישיים של כל אחד מאתנו. בין אם זו המשפחה, תכונות האישיות הבולטות או התחביבים. שוחחנו על שורשיו של אדם פרטי והכוחות המזינים של כל אחד מאתנו. היום נרצה להרחיב את המטרייה ולדבר על העץ שלנו כעם. מהם מקורותיו? מניין יונק? ומהו הסוד להתפתחותו? האם הוא סוד התפתחותו נעוץ בענפיו הרבים? בפירותיו? בעלעליו?

נעביר בין התלמידים את התמונה של דוש ונשאל אותם מה הם רואים שמתרחש בתמונה? מה לדעתם האמירה של דוש על תקומתו ומקורותיו של העץ?

נשאל:

- מה דוש מוצא?
- האם יש קשר בין העץ, הצמרת והשורשים? האם השורשים ניזונים מהעץ?
- האם מה שנמצא הוא אוצר או גרוטאה?

ולאחר השיח על התמונה –

- האם אתם מזדהים עם התמונה? מסכימים או לא?
- מה באמת אנחנו מוצאים שם מתחת לאדמה והאם כדאי לחפור?
- ומה אנחנו עושים עם מה שמצאנו? האם זה רלוונטי אלינו כיום?

היום המסע שלנו ייקח אותנו לחצר כנרת, מקום שהיווה מרכז חלוצי משמעותי ונמנה על אחד מהאתרים החשובים והמעניינים בתולדות ההתיישבות בארץ ישראל. במהלך ביקורנו בחצר אנו נפנה לגלות את נפלאות המקום, ללמוד על אותה התקופה ולחשוב האם החזון והמעשים של בנות ובני העלייה השנייה עודנו קשור אלינו מאז באיזושהי צורה.

2. יחידות לאורך המסלול:

2.1 חצר כנרת

עם הגיענו לחצר כנרת, נבקש מחברי הקבוצה לעמוד בחצי מעגל מול החצר, לבחון את המבנים השונים ולנסות לדמיין לעצמם נוכחות חיה של אנשים במקום. חשוב להתמקד בשאלה המרכזית שתעסיק אותנו כאן בחצר - מדוע הגיעו לכאן בני העלייה השנייה? למה בחרו להיכנס להרפתקה החלוצית הזאת והאם אנחנו יכולים להזדהות עם בחירה זו.

לאחר שהתבוננו נשאל

- א. האם נוכל לדמיין שחיו כאן?
- ב. אם כן, מה הייתה שגרת היום ומי היו האנשים?
- ג. אילו התמודדויות, רגשות וחוויות אירעו כאן?
- ד. אם יש זמן ופנאי ניתן לערוך תרגיל בע"פ של סיפור בהמשכים שכותרתו "יום בחיי החלוצ/ה_____". כל משתף תורם שורה לסיפור בתורו ותוך כדי כך ניתן להצביע על מיקומים במרחב שבהם קרו הדברים (אפשר לחלק לקבוצות שאחת מספרת על "יום טוב בחיי..." ואילו השנייה על "יום פחות מוצלח בחיי...")

*** נקודה למחשבה - האם יש משותף בין שגרת הדמות וההתמודדויות שלה לביני.**

בשלב זה כדאי שחברי הקבוצה יעלו את מה שהם מדמיינים, משערים, יודעים או חושבים על פרק זה בהיסטוריה. בהמשך החצר תקבל צורה ברורה יותר, דרך הדמויות והרעיונות שנפגוש בה. בשלב הבא נרחיב את היריעה דרך סיפוריהם של מייסדי החווה, חוות העלמות וחווה כנרת, אך לפני כן –

בעומדנו עדיין בחצר כנרת נקרא את מילות השיר של המשורר נתן אלתרמן :

אנשי העלייה השנייה

מילים : נתן אלתרמן

לחן : מתי כספי

הם היו עלמים צעירים

הן היו עלמות צעירות,

כעולים חדשים עם צרורות זעירים

התהלכו ביהודה ובבקעת כנרות.

הם בערך לפני חמישים שנים
ארצה באו להיות חלוצים ראשונים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם-
איזה מן בני אדם משונים...

עולים ארצה אל ארץ ביצות ושממות,
באמת בני אדם משונים מאוד!

הם אמרו - אין זה די לדבר
על ציון ועל ארץ אבות,
כי צריך לסקל ולחפור באר,
ולחרוש, ולזרוע, צריך לעבוד!

זאת אמרו ועשו בין בזים ושונאים
הם עמלו עד בלי כח בשדות כבשונים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם-
איזה מן בני אדם משונים...

אומרים, ועושים, ויוצאים לעבוד
באמת בני אדם משונים מאוד!

הם אמרו - נייסד קבוצה
ונהיה אנשים אחים,
ובכל, משרוך נעל ועד חולצה,
נתחלק בלבבות בלבבות שמחים.

כך אמרו ונטעו אוהלים לבנים
ובכנרת ודגניה החלו חונים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם-
איזה מן בני אדם משונים...

מפליגים בדמיון וחולמים חלומות
באמת בני אדם משונים מאוד!

ניתן להאזין כאן לביצוע השיר של להקת חיל האוויר
<https://www.youtube.com/watch?v=Pau3r6anYD0>

לאחר שהאזנו וקראנו את מילות השיר נתיישב במעגל וננסה לשאול כמה שיותר שאלות על מי
היו האנשים המשונים האלה, במה בחרו ועוד.

- מי היו אנשי העלייה השנייה לפי שירו של אלתרמן?
 - מהיכן הגיעו? בני כמה היו? מה היו תכונות אופיים?
 - מה היו מעשיהם?
 - מה הם חשבו על מעשיהם ואיך הם נראו בעיני אחרים?
 - מדוע כונו משונים והאם עדיין משונים?
 - מהי הכוונה בכינוי "משונים"?
 - האם קיבלו תמיכה מהסביבה?
 - למה הגיעו עד הלום?
 - האם תוכלו להזדהות איתם?
 - האם נוכל לדבר עליהם בלשון רבים? מדוע כן? מדוע לא?
 - האם לדעתכם אכן היו משונים?
 - האם אתם מכירים "משונים" נוספים בסביבתכם או מסיפורים ששמעתם?
- ניתן לפתח את השיח על ידי העלאת השאלה:
- במה אני "משונה"? עושה אחרת מהסביבה שלי או מאמין בדרך אחרת...

לקבלת מידע נוסף על בני העלייה השנייה (חשוב!):

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tziyonut/AliyaShniya.htm>

2.2 חצר כנרת – רב תרבותיות חלוצית: מייסדי החווה, חוות העלמות ותימני כנרת

ראשיתה של החווה בח'אן (בשם "אל-דליקה") שנבנה בשנות ה-80 של המאה ה-19 ושימש כמלון דרכים. אדמות דליקה נרכשו על ידי איש יק"א, חיים מרגלית קלוורסקי בשנת 1908. באותה שנה נוסדה חוות כנרת, ביוזמתו של ארתור רופין בעזרת חברת "הכשרת הישוב" כ"חווה לאומית" להכשרת פועלים. הסופר ש"י עגנון הוא זה שהעניק את השם "כנרת" גם לחווה וגם למושבה, אשר פעלו בשיתוף פעולה.

תכלית העבודה בחווה הייתה הכשרתם של פועלים יהודיים מחוסרי אמצעים שרובם הגיע ממזרח אירופה ושאפו ללמוד את העבודה החקלאית, לעבוד את אדמת הארץ, להסתגל לאקלים ולקרקע ולהכין הקרקע להתיישבות קבע.

חוות העלמות שהוקמה בשנת 1911 על ידי האגרונומית חנה מייזל הוא ללא ספק אחד מן ההישגים הבולטים והמשמעותיים ביותר שהתרחשו כאן בחצר כנרת. מטרת הקמתה הייתה להכשיר נשים לעבודה חקלאית ולאפשר להן להתפרנס מחקלאות בכוחות עצמן. בין החניכות הראשונות בחוות העלמות הייתה המשוררת רחל (בלובשטיין) אשר היטיבה לבטא בשירה את הווי החווה ואת רוח אותה תקופה.

לתפיסתה של חנה מייזל, הגשמת הציונות פירושה עבודה חקלאית, גם עבור נשים, ולשם כך יש להכשיר אותן. היא יזמה תכנית הכשרה ייחודית שאפשרה לאשה לעבוד בחקלאות ולנהל חיי משפחה.

בעקבות הרעיונות הסוציאליסטים, רוב הנשים החלוצות בתקופה זו, שאפו לחברה שוויונית, ללא דיכוי כלכלי, חברתי או פוליטי. התיאוריה הסוציאליסטית גרסה כי עם ביטול החברה הפטריארכלית ואי השוויון המאפיין את הקפיטליזם, ממילא ייווצר שוויון בין המינים. ואמנם, התנועה הציונית העניקה שוויון זכויות מוחלט לנשים. אף על פי כן, דימויה של האישה נותר מסורתי והמקום שהוקצה לחלוצה גם בבואה לארץ, היה בבישול, בניקיון, בתפירה ובשאר עבודות משק הבית. לעולם לא לצד הפועל, בחקלאות.

תימני כנרת הוא כינוי שניתן לקבוצה של עולים יהודים מתימן, שעלו לארץ ישראל והתיישבו על שטח אדמה לחופי הכנרת בשנת 1912, בסמוך לחוות כנרת.

כל זה החל שבשנת 1910 החליטו מספר משפחות ממחוז שרעב, בראשות הדיין הרב דוד צאירי, לעלות לארץ ישראל, היא ארץ הקודש. השיקולים המרכזיים שהניעו אותם לעלייה היו האמונה בחשיבות של העלייה לארץ האבות ונבעה בעיקר ממניעים דתיים ("אעלה בתמר"). הם צעדו במשך שלושה שבועות עד הגעתם לעדן. מעדן הם הפליגו באנייה שלקחה אותם אל נמל יפו, מנמל יפו הועברו לחיפה.

לאחר שהות קצרה בחיפה במהלכה התפללו ולנו בעזרת הנשים של בית הכנסת, קיבלו העולים הצעת עבודה מאיכרים שהגיעו מחדרה. בחדרה חיו העולים בתנאים קשים וישנו בסוכות שבנו. ב-1912 הגיע נציג מאגודת השומר לחדרה והציע לעולים לעבור לכנרת, תוך הבטחה שהיחס אליהם יהיה טוב, שעבודה לא תחסר להם, וכי יסופקו להם מגורים שם. כ-14 משפחות, התמקמו ליד חוות כנרת בבית המוטור שלשפת הירדן ולידו. בית המוטור נבנה בשנת 1910 על ידי משה ברמן ושימש כמתקן שאיבה של מי הירדן לצורכי השקיה. המקום הכיל חדר אחד גדול ושני חדרי עזר נוספים. העולים הסכימו ללון בשלושת החדרים הללו, עד שייבנו להם בתים נוספים. הצפיפות הקשה בבית המוטור אילצה את המתישבים למצוא פתרונות דיור אחרים, לכן החלו בבניית מבנה טיט בכוחות עצמם.

את יום העבודה פתחו בתפילת שחרית, שלאחריה פנו לעבודה בייבוש ביצות, עקירת עצי שיזף, נטיעת אקליפטוסים להכשרת הקרקע להתיישבות וגידול של משק חי וצומח.

לאחר ההסבר נשאל

- כל אחד ואחת מהאנשים והנשים שהגיעו לחצר זאת בחרו להגיע לכאן בתנאים לא תנאים ולצאת מאזור הנוחות שלהם. מדוע עשו זאת לדעתכם?
- מה הניע אותן?

- מדוע בחרו להתנדב?
 - האם היו להם מניעים שונים? נסו להתמקד, על קצה המזלג, בכל קבוצה בנפרד ובהשוואה לקבוצות האחרות.
 - מהו המשותף ומהו השונה שבין היהודי החדש בן העלייה השנייה לבין היהודי שעלה מתימן באותה התקופה ממש ומדוע כל אחד מהם בחר לעלות ארצה?
- שאלה זו תישאל ותישאר פתוחה להמשך היום ולסיור בבית הקברות.

2.3 תרגיל כתיבה – סיפור משפחתי

נכחנו לגלות עד כה כי ישנם אנשים שונים שהגיעו מתרבויות וסיבות שונות לארץ. כעת, נפנה לעיסוק בסיפור המשפחתי של כל אחד מאיתנו – נתישב במעגל ונבקש מחברי הקבוצה להוציא את מחברת המסע ולרשום בה את סיפורה של המשפחה שלהם – מהיכן הגיעה, מתי ולכן הגיעה המשפחה, מה מספרים על התקופה שבה סבא וסבתא היו צעירים? בין אם צברים או עולים, תמיד נוכל לספר משהו על ההתחלה, לכולנו יש אחת כזו. לכולנו יש סיפור חלוצי במשפחה שכולל בתוכו מעברים והחלטות "משונות", צמתי דרכים והתמודדויות. מומלץ מאוד לחלקם לקבוצות קטנות של 5-6 משתתפים בהן ישתפו חברי הקבוצה בסיפוריהם.

לסיכום ביקורנו בחצר כנרת נאזין לשירו של מאיר אריאל -

כתונת פסים

ביצוע: אומני ישראל

מילים: מאיר אריאל

לחן: ארקדי דוכין

לפני כמה וכמה שנות אלף

נפרדנו אני ואחי

הוא לכיוון של הקרירים האלה

אני לדרום מזרחי

יובלות על יובלות לא התראנו

ופתאום נפגשנו כאן

לא הכרנו כל כך השתננו

טוב שהשארנו סימן

מה הם עשו לך אתה בכלל לא דומה לי

בבכי צחק לי אחי

אתה לא נראה כל כך ישראלי

בטח שלא תנכי

כן, כל הצבעים עוד יזהירו
לכל הצדדים בעולם
לראות כולם את כולם
וכל הצדדים עוד יכירו
בגוונים השונים את עצמם
ויותר הצבעים לא יסתירו
אדם מאדם דם מדם

מי שמדבר צחקתי בכיתי למראה החיוור של אחי
למבטא המוזר שלו ביטא ביטא זה יותר תנכי?
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי אני לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור

כן, כל הצבעים עוד יזהירו...

פולנים התנפלו על מרוקו
רוסים נכנסו בתימן
מצרים חטפה מטורקיה
שבדרך תקעה את יוון
איך שביניהם הסתבכו
כבר סופר אף כי לא יאומן
אבל למה את המלחמות הזרות שלהם משכנו
אחרי שהם שכחו אותנו מזמן מזמן
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי
אני לא אשתגע לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור

כן, כל הצבעים עוד יזהירו...

ניתן להאזין לשיר בקישור זה:

<https://www.youtube.com/watch?v=SO8gyhp1WyQ>

אם כן, האם פשוט או מסובך לחיות כל הצבעים יחד? האם אפשרי? כעת נצעד לכיוון בית הקברות כנרת, כדי להעמיק היכרותנו עם המורכבות שהסיפור החלוצי נושא בתוכו ואת עדותה בחיינו אנו.

2.4 בית הקברות כנרת

זהו בית קברות השוכן לחוף הכנרת. מקום זה הפך עם השנים לאתר עלייה לרגל לבני זמננו המחפשים השראה מדור המייסדים. שוכנים בו אנשי רוח ובעלי שם בצד עובדי אדמה, פליטים ואוהבים, אשר זה בצד זה, טמונים כאן גם הייסורים והאידיאלים שהיו נחלתם באותם ימים. הקבר הראשון בבית הקברות נכרה בשנת 1911 ובו נקבר לוטוס האפט - בנו בן החצי שנה של מנהל החשבונות הראשון של ה"חצר", שנפטר עקב סיבוכי מחלת קיבה. בית הקברות שימש את תושבי המושבה כנרת, ובמשך הזמן גם את קבוצת כנרת, אנשי ההסתדרות ואנשי תנועת העבודה.

בבית הקברות קבורים אישים מפורסמים בני העלייה הראשונה והשנייה, ובהם רחל המשוררת, ברל כצנלסון, שאול אביגור, אברהם הרצפלד וכן מנהיגים ציונים סוציאליסטים שנפטרו ונקברו בגולה, ועצמותיהם הועלו ארצה לאחר הקמת המדינה, כמו משה הס, דב בר בורוכוב ונחמן סירקין. בבית הקברות פינה מיוחדת לשמואל יבנאלי, שליח הקונגרס הציוני שעסק בהעלאת תימני כנרת ארצה בשנת 1909

חלקה נוספת מיוחדת לגולי תל אביב אשר הגיעו לכנרת בעקבות גירוש היהודים על ידי השלטון העות'מאני מתל אביב בשנת 1917. לחצר כנרת וחיו שם בתנאים קשים. עשרה מתוך קבוצה של 52 איש נפטרו ונקברו תחת גל אבנים ללא ציון. בשנות החמישים הציבו חברי כנרת על כל אחד מהקברים מצבה ובה נכתב "אלמוני מגולי יהודה". שמות הגולים שנפטרו, אשר התגלו בארכיון הציוני ב-1991, מונצחים במצבת זיכרון שהוקמה בלב בית הקברות, סמוך לחלקה זו.

בית הקברות כנרת מהווה מקום בו ניתן למצוא הוגים, משוררים ומייסדים של מפעלים שונים במדינה. אנו ניכנס אליו כדי ללמוד על החיים בתקופת החלוצים ועל הדילמות שאפפו אותם.

במרחב זה קיים פוטנציאל אדיר להתפזרות דרך סיפורים על אישים, אושיות וכו' ומשימתנו כאן היא להתגבר על כל השפע ולהתמקד בנושאים שלשמן התכנסנו - בירור נקודת החיבור של המשתתפים לעם והרחבת השורשים האישיים. לפיכך נבחר בארבע דמויות בלבד שילוו אותנו:

נתן האיכר

ברל כצנלסון

התימנים

רחל / נעמי שמר (נספחים)

מתוך דמויות אלה נבחן את סוגיית החיבור לעם, למרות ועל אף קשיים ואת ההתמודדות עם השונות בתוך העם דרך השאלה:

- מה היו המחירים ששילמו האנשים המשונים מכל הקצוות והעדויות והאם, אף על פי ולמרות הכל, החזון שלהם אכן צלח והתגשם?

החלום ושברו - נתן איכר או ארנסט פולאק

ארנסט פולאק היה נער יהודי בן 19 מזלצבורג, אוסטריה. הוא עלה לארץ ב-1920 בניגוד לרצון הוריו, שקיוו שיפנה לאקדמיה. כשהגיע לארץ שינה את שמו לנתן איכר, שם שביטא את רצונו להשיל מעצמו את הגרמניות ולאמץ שורשיות עברית.

פחות משנה לאחר שהגיע לארץ החליט איכר לשים קץ לחייו. הוא השאיר אחריו פתק: "כולם בגדו בדרך...הוליכוני שולל...איני רואה עוד תקווה וצידוק לעולם שכזה...אל תבכו ותתייסרו בגללי, להיפך, צחקו... הייתי קורבן של כוחות הקאפיטל המסואבים... לאהבה ולטוהר אין עוד מקום... איני רואה עוד טעם..."

ממכתביו למשפחתו באירופה ניכר כי החליט לשים קץ לחייו בעקבות העבודה המפרכת בתת התנאים, התלאות, תחושת הבדידות ומחלות שתקפוהו פעם אחר פעם.

את מצבתו של איכר, איש ביתניה תחתית, צייר אריה אלואיל, חבר ביתניה עילית ולימים ממייסדי מוזיאון תל אביב. "בכתר המצבה מופיע יתוש הייאוש", מתאר מוקי צור בספרו. "זה המופיע בספרות התקופה כמנקר במוחם הקודח של החלוצים. כנפיו של היתוש שבורות..."

מצבתו של איכר ביטאה היטב את תחושת התלישות של רבים מהחלוצים עצמם ואת התופעה של אחוז מתאבדים גבוה מאד בקרב החלוצים עקב הקשיים הפיסיים והמנטליים שבהם נתקלו במהלך הדרך להגשמת חזונם.

לקריאה נוספת:

https://israelitombstones.blogspot.co.il/2010/09/blog-post_16.html

- מה אתם חושבים שהוביל את נתן איכר ארצה ומה גרם לו לדעתכם לשים קץ לחייו?
- האם חזונו התגשם? אם כן, מה היו המחירים שגבתה ההגשמה?
- מה מפריד בין תקווה לייאוש? מה יכול לגרום לשבר כזה?
- כיצד לדעתכם היה ניתן למנוע את הטרגדיה?
- האם הקבוצה יכלה לסייע לנתן האיכר?

היכן קבור נתן איכר? חשוב לציין כי לפי המסורת היהודית אנשים ששמו קץ לחייהם אמורים להיקבר מחוץ לבית הקברות משום שעברו על ההלכה בכך שנטלו לידם זכות אלוהית בלעדית והיא ההחלטה מתי החיים נגמרים ובכך הפקיעו עצמם מדרך הטבע.

מה דעתכם על כך ומדוע בכ"ז בחרו חברי הקבוצה לקבור אותו בתוך בית הקברות?

ברל כצנלסון

אחד מאותם מנהיגים הקבורים כאן, הוא **ברל (בארי) כצנלסון**, מאנשי העלייה השנייה (-1914 1904). כצנלסון היה מורה הדרך של מפא"י ותנועת העבודה, ומקים תנועת הנוער העובד והלומד.

הוא היה ממנהיגיה הבולטים של תנועת העבודה בארץ ישראל, הוגה דעות של הציונות הסוציאליסטית, עיתונאי, עורך וממקימי מוסדות ההסתדרות.

בתחילה שהה בצנלסון ביפו, בה פגש את הסופר יוסף חיים ברנר – אירוע שעתידי היה להשפיע על דרכו בארץ. ברנר הפגיש אותו עם א"ד גורדון, מראשי תנועת העבודה, שהעלה את העבודה הפיזית של הפועל הפשוט למדרגת ערך עליון. ברל נדד כפועל ברחבי ארץ ישראל, הגיע למושבות הוותיקות ולפתח תקווה, עלה לגליל והפך לדמות מוכרת בחוגי הפועלים.

"שני כוחות ניתנו לנו: זכרון ושכחה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זכרון, מה היה גורלנו? היינו כורעים תחת משא הזכרונות. היינו נעשים עבדים לזכרוננו, לאבות אבותינו. קלסתר פנינו לא היה אז אלא העתק של דורות עברו. ואילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל - כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש? השמרנות האפלה רוצה ליטול מאתנו את כוח השכחה, והפסידו-מהפכניות רואה בכל זכירת עבר את "האויב". אך לולא נשתמרו בזכרון האנושיות, דברים יקרי ערך, מגמות נעלות, זכר תקופות פריחה ומאמצי חירות וגבורה, לא היתה אפשרית כל תנועה מהפכנית, היינו נמקים בדלותנו ובבערותנו, עבדי עולם. דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב. ויש שהוא נאחז במסורת קיימת ומוסיף עליה."

"בין זכרון לשכחה" ברל בצנלסון, מהפיכה ומסורת מתוך: במבחן, ת"א, תרצ"ב, 1935.

חשוב להתעכב על דמותו של ברל בצנלסון ועל הטקסט הנ"ל ולעמת את חברי הקבוצה אם השאלות הבאות:

- **מה דעתכם על מה שאמר ברל בצנלסון?**
- **האם אתם מסכימים איתו?**
- **מה אתם מעדיפים - לזכור או לשכוח?**
- **מה חשוב לכם לדעתכם - לזכור או לשכוח?**
- **מה אנחנו עושים היום יותר - זוכרים או שוכחים?**

תימני כנרת

- **התבוננו בקברים שאנחנו עומדים מולם כעת. מה שונה או דומה לשאר הקברים?**
- **מה תוכלו להגיד על הקברים האלה? למי הם שייכים?**

אנו עומדים בפני חלקה מיוחדת שהוקצתה לתימני כנרת. בעת שנפטרו חברים בקבוצת תימני כנרת סירבו תושבי הקבוצה והמושבה לקבור את מתי תימני כנרת בבית הקברות עצמו, ורק לאחר זמן מה הוקצתה להם חלקה נפרדת בבית הקברות. היזכרו בקברו של נתן האיכר, המתאבד, שקבור במרכז בית הקברות. קיימת לפנינו עדות לקושי העצום שהביאה איתה השונות של החלקים השונים בעם.

בשנת 1923 כתב הרב דוד צאירי להנהלה הציונית בארץ ישראל: "זה לי אחת עשרה שנה שעזבתי את ארץ מולדתי תימן ואבא ארצה-ישראל. ופה אני מתגורר במשאבת המים אשר על ידי המושבה

‘כנרת’. ואני סובל פה הרבה מאוד. כל חמורי נגנבו לי על ידי גנבים, שחדרו לתוך הבית וגם עופות אי-אפשר לי לגדל פה, יען שהשועלים אוכלים אותם וגם בלילה לא אנוח כי קול המכונה מנודדת שני מעיני. ומחלת הקדחת תוקפת אותי לפרקים – זהו מצבי העגום פה בבית החרב הזה, בבית הזה נפלה בתי מהסולם ומתה כי הלא חרבה היא ואין אדם יכול לדור בחרבה. ובכן, בהיות שההנהלה הציונית נזקקת תמיד לעזרתם של התימנים. לכן הנני מבקש מאת כבודו לחוש לעזרתי ולגאלני מהחרבה הזאת, שהביאתני עד כה. לסייע בידי שאוכל להתיישב ביישוב של יהודים בבית אשר יסכון לדירה”.

בשל התנגדות תושבי כנרת לנוכחות יוצאי תימן בשכנות להם, אולצו בשנת 1929 עולי תימן לעזוב את המקום. אחת הסיבות שגרמו לעולי תימן להסכים למעבר הייתה היעדר מניין בבית הכנסת בכנרת. התימנים ביקשו מקק"ל לצרף לכנרת עוד משפחות, אך נענו בשלילה.

אחרי כ-20 שנות התיישבות במקום, שלוו במאבקי כוחות וקונפליקטים רבים עם חברי קבוצת כנרת, אולצו התימנים להעתיק את מקום מגוריהם למקום אחר, על-אף יתרונם המספרי ולמרות שהגיעו למקום שנה לפני אנשי קבוצת כנרת.

מתוך שלוש אפשרויות שהועמדו בפניהם, בחרו יוצאי תימן לעבור למושב כפר מרמורק, המושב הראשון בישראל של יהודי תימן, שברבות השנים הסתפח כשכונה לעיר רחובות.

ניתן להוסיף קריאה בקישור הבא : http://temaneikineret.org.il/K_hasipur.htm

“...אמרו אין לכם ישוב בכנרת כי אדמת כנרת בשביל הקבוצה. אמרנו זה הדבר לא יהיה ולא יעשו ככה היהודים שאנחנו נשתקענו 19 שנה בכנרת וסבלנו תלאות ויסורין ומתו ממנו 38 נפשות ויש לנו זכויות באדמת כנרת...” הרב דוד ישראל מתימני כנרת מיום 18.6.1927

- מה אתם חושבים על הסיפור של תימני כנרת?
- האם סיפור כזה יכול להתרחש גם היום?
- כיצד היה ניתן להתמודד עם הקושי לדעתכם?
- האם גם בסביבתכם תוכלו לזהות את מרכיבי השונות של החברה הישראלית?
- האם ניתן להסתדר עם שוני זה?

3. יחידה מרכזית – אנדרטת הרצל - אלו ואלו

אנו נפתח את היחידה המרכזית באנדרטת הרצל. בראש ובראשונה נתייחס למרחב בו בחרנו לשבת ונפנה את תשומת לב הקבוצה לאנדרטה הבנויה מתל אבנים שנלקחו כולן מהסביבה הקרובה. נוכל לראות במו עינינו את היחידות היוצרות תל שלם זה ולהיזכר בחזונו של בנימין זאב הרצל:

“קראתי פעם לציונות אידיאל אין סופי, ואני מאמין באמת כי גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידיאל. כי בציונות כפי שאני מבין אותה, כלולה לא רק השאיפה לכברת ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית.”

לאחר קריאת הקטע נעלה מספר שאלות למחשבה:

- **מה יוצר שלמות רוחנית זו? מי יוצר אותה? האם נוכל לחשוב במושגים של "אידיאל אינסופי" או חזון לטווח ארוך?**

על כל זאת ועוד לא נענה כרגע אלא נשאף לדבר בהמשך מסענו בכלל וביחידה זו בפרט. מטרת היחידה היא לאפשר שיח, עיבוד ופיתוח של הנושאים שעלו מתוך חצר כנרת - האידיאולוגיה של בני העלייה השנייה, סיפוריהם של הקבוצות והיחידים שהרכיבו אותה, המניעים והמחירים של חלוציה והניסיון הראשוני לייצר עם ואומה המחולקת לקבוצות שונות. השאלה המרכזית של היחידה הינה האם כל הקבוצות השונות זו מזו בחברה הישראלית אכן יכולות ליישב את המחלוקות ביניהן להרכיב יחד זהות של עם ובכלל – מהי זהות של עם ומהו עם, מה הופך אותנו לעם אחד, לקבוצה והאם יש לכך טעם והסבר. לשם כך, נפנה ללימוד טקסט תלמודי המפתח את נושאי השונות וקיום המחלוקת בתוך קבוצה.

להלן מעט מידע על הנפשות הפועלות בטקסט (ראשית, מומלץ לאפשר לחברי הקבוצה לזהות ולפרש את התפקידים השונים בטקסט ורק לאחר מכן ובמידת הצורך, להוסיף פרשנויות אלה או אחרות):

בית הלל – הלל הקים בירושלים בית מדרש בעל אופי חדשני, שבו יכול כל תלמיד ליצור פרשנות משלו ולחדש חידושים בהלכה. שיטה זו קסמה לתלמידים רבים והם נהרו לבית המדרש של הלל. שיטת בית הלל מייצגת את הגישה הנוטה להקל בהלכה.

בית שמאי - שמאי, שהתנגד לשיטתו של הלל ולבית מדרשו, "נאלץ להתחשב מציאות החדשה" ולפתוח בית מדרש משלו בגישתו המחמירה או הקפדנית יותר.

בת קול - ביהדות, בת קול היא מהות על-טבעית המשמשת להעברת מידע מהאל לבני-אדם; ניתן להבין את המושג גם כתיאור של הצורה שבה עובר המסר האלוהי, כמין הד, ולא תיאור של מהות.

בשלב ראשון נערוך לימוד בית מדרשי במליאה סביב המדרש הבא, החתוך באמצעו. בהמשך, כשילמדו בחברותא, יקבלו את המשך המדרש שישלים את התמונה.

"שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותינו, והללו אומרים הלכה כמותינו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן והלכה כבית...". תלמוד בבלי, מסכת ערובין, דף י"ג, עמוד ב'

נפתח בקריאת הסיפור, נקרא כל פעם משפט ונבאר את המילים הקשות. נבקש להסביר את הפשט בתיאור של ימינו ולאחר מכן נתחיל בשאלות על הטקסט ומשמעויותיו.

- **והלכה כבית מי?**
- **מה מתרחש בסיפור? ספרו את הסיפור במילים שלכם.**
- **מהי משמעות "אלו ואלו"? אילו מחלוקות אנו מכירים?**
- **כמה זמן ארכה המחלוקת?**

- מהם "דברי אלוהים חיים"?
- באילו מחלוקות נתקלנו היום? האם כולן יושבו?
- מה יצרו מחלוקות אלה?
- האם היה ניתן למנוע עימותים אלה? האם הם תרמו באופן כלשהו להקמת המדינה?

כעת נפנה ללימוד בחברותא. חברותא היא מתודה של לימוד בה התלמידים מתמודדים עם הטקסט בעצמם, בזוגות או בקבוצות קטנות הם קוראים ודורשים את הטקסט. הרציונל שמאחורי שיטה זו מבטא את החשיבות הרבה של ערך הלימוד עצמו - השאיפה היא לפתח בקרב הלומדים את היכולת ללמוד, להקנות להם את הכלים והמיומנויות הנדרשים להתמודדות עם טקסט: לפתח את החשיבה היצירתית והאסוציאטיבית ולחבר את החומרים לעולמם האישי. נקודה מרכזית נוספת הנה החוויה שבלמידה המשותפת המאפשרת הקשבה, שיתוף והפרייה הדדית - היא מזמינה את משתתפיה למסע אסוציאטיבי הנרקם במשותף ומחבר מספר נקודות מבט, דרכי חשיבה ורעיונות.

חווית הלימוד בחברותא גורסת כי אין אמת אחת ואין דרך בודדה להשיגה - החיפוש אחר הדרך, הרדיפה אחר הפתרון האולטימטיבי (אף כי לא המושלם) הוא העניין עצמו - הדרך, שאלת השאלות, מציאת ההקשרים ובחינת האופציות - הם לב ליבה של החברותא.

חברי הקבוצה יתחלקו לקבוצות קטנות ויקבלו את המדרש במלואו ואת השאלות המנחות הבאות:

"שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותינו, והללו אומרים הלכה כמותינו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלוהים חיים - מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנחיתין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד, אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן." תלמוד בבלי, מסכת ערובין, דף י"ג, עמוד ב'

- נסו להבין את המדרש כפשוטו - ספרו את הסיפור במילים שלכם.
- כיצד ארע שהלכה כבית הלל אם גם דברי שמאי נקראים "דברי אלוהים חיים"?
- אם כן, מדוע נקבעה ההלכה לפי בית הלל? נסו לפענח את הנימוקים שמציב לכך המדרש.
- האם יש חשיבות בכ"ז לקיומו של בית שמאי?
- כתבו את הסיפור בהתאמה לימינו.
- מה מאפיין את משך הזמן של המחלוקת בין הלל לשמאי?
- האם יש כאן הכרעה לטובת צד מסוים? האם קיימות סיטואציות כאלה היום? תנו דוגמא.

במליאה נאפשר לשתף בתכנים שעלו במהלך החברותא ולאחר מכן נמשיך במתודה בה יתבקשו המשתתפים להתחלק לקבוצות (עד 4 בקבוצה) וליצור יחד משפט מוביל לתעמולת בחירות של אחת מהקבוצות בחברה הישראלית אליה הם לא משתייכים באופן טבעי, תוך מחשבה על נקודה חיובית בקבוצה זו שעליה חשוב שכולם ידעו.

- א. בשלב הראשון כל קבוצה (עד 4 משתתפים) מקבלת הגדרה של קבוצה מתוך החברה הישראלית (ניתן להסביר שמרחיבים את היריעה מעם לחברה). לדוג' – אמהות צעירות, בני הגיל השלישי, תלמידי ישיבות, חקלאים, עובדי הוראה, אנשי הייטק, הומלסים, חיילים משוחררים, דרוזים, תושבי תקוע, נוער במצוקה וכו'.
- ב. יצירת הסלוגן המתמקד בנקודה חיובית ומדוע חשוב שהקבוצה תצליח במשימותיה.
- ג. הצגתו בפני חברי הקבוצה.

מתיישבים במליאה ומשוחחים –

- **האם אנחנו יכולים להזדהות עם השונה מאיתנו?**
- **לפני שאנו יוצאים החוצה אל החברה הישראלית כולה – האם אנו מצליחים ליישם זאת בסביבתנו הקרובה? משפחה, חברים, כיתה ועוד.**
- **מה היינו מבקשים שיקבלו בנו?**
- **מה יוצר בנו אי נוחות בשונה מאיתנו?**
- **כיצד הרגשנו כשמישהו החזיק במעגל בדעה שונה לחלוטין משלנו?**
- **מה האיזון הנכון בעינינו בין קבלה מול עצמאות וזהות אישית?**
- **מהו עם? האם ניתן להגדיר את כל הקבוצות השונות בארצנו כעם?**
- **האם חשוב שנהיה שייכים לקבוצה כלשהי? מדוע כן? מדוע לא?**

נסיים בקריאת מדרש נוסף העוסק במפגש בין הלל ושמאי:

”אף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין, אלו אוסרין ואלו מתירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי. וכל הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו עושין טהרות אלו על גב אלו.”

משנה, מסכת יבמות פרק א משנה ד

נקרא יחד את הטקסט.

- ספרו את הסיפור במילים שלכם.
- מה עשו בית שמאי ובית הלל בזמן מחלוקת? כיצד נהגו איש ברעהו?
- האם יש לכם מתוך כך רעיונות כיצד ניתן לנהוג היום? האם התנהגות מסוג זה אפשרית היום?

בית שמאי ובית הלל נחלקו על הסוגיות הגדולות ביותר בחייהם. אפילו על טומאה וטהרה בסיסיים ועל חוקי נישואין. חוקים כה בסיסיים שבמידה והם לא מסכימים הם היו יכולים לא להתחתן אחד עם השני וכך עם ישראל היה מתפצל. אך הם בוחרים לנהוג אחרת. והתלמוד מדגיש לנו כי על אף המחלוקות החריפות הם בחרו לחיות יחד ולהתמודד עם נקודות השוני ביניהם. למעשה, ההלכה היא לפי בית הלל אך כשאנו בוחנים זאת שוב נוכל לראות שללא שמאי, ייתכן שקולו של הלל לא היה כה משמעותי או שלא היה נוצר בכלל. דומה ששני הבתים מבינים את המהות הזו שמייצר הדיאלוג ביניהם ולכן הוויכוח אינו מייצר ניכור ושנאה אלא דווקא מאפשר שילוב ידיים, טהור בטהור. משמע, ישנו מכנה משותף פעיל שמחבר אותם להיות שותפים באורחות החיים (כמו להתחתן האחת עם השני, לעבוד באותם המקומות) ועדיין להחזיק כל בית בנטייתו ודעותיו.

ניתן לבחור את השיר הבא לעיון חותם -

האחר

מילים ולחן: ברי סחרוף

תן לפה לדבר
שהלשון תשחרר
עם הפנים לאחר
שלא ידעת
הרכבת תשרוק
זה הזמן לעלות
על קרון הרוחות
ששכחת

אז אל תפחד

ואל תביט מהצד
כי אתה לא לבד בעולם
עם הפנים אל האחר
תגלה את עצמך
עם הפנים אל האחר

המחסום יישבר
המילה תגשר
האויב הוא חבר
שזנחת

אז אל תפחד...

4. תחנת שטח - בית המוטור

בית המוטור (המקום בו התגוררו התמנים) נבנה בשנת 1910 על ידי האגרונום משה ברמן, מנהל חוות כנרת, בשם המשרד הארצישראלי. המקום ששימש כבית משאבה בתחילת המאה העשרים, ממוקם בכניסה לקבוצת כנרת צפונית לירדנית (אתר הטבילה לצליינים נוצרים) וקרוב לסכר דגניה שעל הירדן. המבנה נועד לשמש בית למשאבת מים לצורכי השקיה של שדות עמק הירדן ממי הירדן, המשאבה הראשונה שלמעשה שאבה מים מהירדן או מהכנרת. בבניין גרו "שלישיית יחד": בן ציון ישראלי, מאיר רוטברג ונח נפתולסקי, דמויות בולטות ומשמעותיות מאד בקבוצת כנרת.

כאמור, בשנת 1912 חלק מתימני כנרת השתכנו בבית המוטור ובראשם הרב דוד בן דוד ישראל צאירי. המוזיאון מציג את שלושת האישים שגרו בבית וכן את העולים מתימן.

טרם כניסתנו לפעילות הקבוצתית באתר הקייאקים "רוב רוי", ניזכר כעת בבית משירו של נתן אלתרמן "בני העלייה השנייה":

**הם אמרו - נייסד קבוצה
ונהיה אנשים אחים,
ובכל, משרוך נעל ועד חולצה,
נתחלק בלבבות בלבבות שמחים.**

לפני שאנו יוצאים לפעילות המגבשת ברוב רוי, חשוב גם להזכיר שוב את חצר כנרת שהייתה המקום הניסויי בו התגבשו הניצנים הראשונים של רעיונות חברתיים, כמו הקבוצה, הקיבוץ והמושב. כאן חיו ופעלו אישים מרכזיים בתולדות היישוב בארץ ויצאו מנהיגים, רעיונות ומוסדות, שהניחו את התשתית להקמת מדינת ישראל. אישים כמו א.ד. גורדון, רחל המשוררת, האגרונומית חנה מייזל, תימני כנרת בראשות הרב דוד צאירי, ברל כצנלסון, זלמן שז"ר ועוד יצרו הגות ושירה ופיתחו אידיאולוגיות רבות במפעל הציוני שהיוו את הבסיס למפעלים כלכליים וחברתיים חשובים כמו ההגנה, המשביר, תנובה, סולל בונה ובנק הפועלים. כעת, רגע לפני שאנו יוצאים לאתגר הקבוצתי שלכם, נסו להיזכר בבני העלייה השנייה - עד כמה היו חשובים הפרטים בסיפור הגדול הזה, כל רעיון, משאב ופעולה של כל אחד ואחת עבור הצלחתה של הקבוצה.

5. יצירת פסיפס

עתה, שחלק חשוב מהמורשת החלוצית מונח בידינו, השאלה המשמעותית היא כיצד ומה נעביר אל הדורות הבאים אחרינו. בתחילת מסענו טיילנו בין נופי התבור שמלבד ממגוון הצומח והחי, חשפו בפנינו גם את הפסיפס האנושי של דתות וקבוצות שונות הקיים באזור זה ואילו במהלך יום זה, ערכנו היכרות ראשונית עם הדמויות שפקדו את חצר כנרת וסביבותיה ונחשפנו למגוון הסיפורים, הדעות וההשקפות שהביאו עמן דמויות אלה לסיפור החלוצי. **כעת נבקש לפנות ליצירת פסיפס קבוצתי שיבטא את הייחודיות של המגוון האנושי המצוי בקבוצה שלנו ולמסורות שכל אחד מביא איתו. חשוב לציין בפני חברי הקבוצה כבר בשלב זה, כי יוזמנו להציג במהלך טקס הסיום.**

6. מופע פיוטים

7. ויהי בקר ויהי ערב יום שני

בסיכומי היום נרצה להקפיד על טקס יחסית קבוע. בסיכום היום נרצה לאסוף את כל שהתרחש היום ולשמוע מהמשתתפים על חוויותיהם ותחושותיהם ביחס למאורעות היום. נחלק לכל המשתתפים נרות. הפעם נדליק אנחנו נר של אחד המשתתפים והם יעבירו איש לרעהו וידליקו אחד לני. כאשר כל אחד יאמר משהו משמעותי שמי שיושב לימינו אמר היום. משהו שאותו הוא בוחר לזכור מהיום הזה. חשוב להדגיש כי הדוגמא שלנו היא שתוביל את השיח בהמשך ולכן חשוב שהיא תהיה נוגעת, אישית ומשמעותית. מאד חשוב למשתתפים לשמוע גם מה עובר על המנחה וחשיפה אישית ממוקדת יכולה לקדם את השיח בקבוצה.

נשמע את כל המשתתפים ואז נשיר יחד בעת שהנרות דולקים את השיר "יש שמים מעליי" של אביב גפן ואביתר בנאי. נסביר כי שיר זה נולד מתוך חברותא ויצירה משותפת של שני אמנים השונים זה מזה בהשקפות עולמם. בהופעתם המשותפת עשו אמנים אלו מעשה מיוחד ובו לא רק ששרו יחדיו שירים אלא שכל אחד מהם שר את שיריו של האחר תוך שהוא מעניק לו פרשנות מחודשת. ושיר זה הוא תוצר של שיתוף הפעולה שלהם. גם בשיר זה ישנן פרשנויות שונות לאותם מילים. הפזמון מדבר על "יש שמים מעליי", "שמים" של אביב גפן ושל אדם חילוני בדרך כלל הם השמים הרקיע שכולנו רואים מעלינו. אך בשביל אדם דתי, "שמים", הוא גם כינוי של אלוהים. היופי הוא שכל אחד רואה את ה"שמים" שלו באופן אחר ועדיין הם מצליחים לכתוב יחד ולהוות חלק מאותו פסיפס אנושי. נאחל לכולנו שנצליח לייצר חברותות ונלמד להביא לידי ביטוי את היופי שבכל אחד, בכל דור ובכל מסורת משפחתית. שנרבה בגיוון ושונות. בסיכום השיר נכבה יחד את הניירות ונפנה לשינה.

יש שמים מעליי / אביב גפן ואביתר בנאי

אני לא רוצה להיות מי שהייתי
רוצה לזוז לצאת להשתנות
תקוע בטעות של מישהו אחר
רוצה חבר

רוצה להיות שלך שתהיי לי בית
רוצה להיות לך אב בן ומאהב
אני מלך פה בושה במקום אחר
ואת יודעת

להסתובב זה לא אומר להיות חופשי
יש שמים מעליי יש בתוכי שמים
מוכן הכל לא מפחד עד שארגיש
יש שמים בתוכי יש בתוכי שמיים ומעליי

אני תכף מת חצי מאחורי
ככה סתם לכוד בכלום הזה
בלי פרי בלי שורש כמו נוצה עקור וזר
ומה נשאר

להסתובב זה לא אומר להיות חופשי
יש שמים מעליי יש בתוכי שמים
מוכן הכל לא מפחד עד שארגיש
יש שמים בתוכי יש בתוכי שמים מעליי

יותר מזכות דיבור וחגיגת השפע
אני מרגיש עכשיו חובת שתיקה
מאחורי המסכה מה מסתתר
רוצה חבר

היום השלישי

יום הצמרת: כאן צומחים!

רציונל:

יום זה הוא היום האחרון של המסע וככזה הוא מתאפיין בסיכומים ופרידות. ביום זה נרצה להדגיש את המעשה הציוני שהפך בעמל רב חזון אוטופי למציאות משגשגת. נפגוש דמויות מופת שפעלו ותרמו לחברה הישראלית ובכך נעודד את המשתתפים לעשייה חברתית.

מטרות:

- המשתתפים ייהנו מעבודה תורמת משמעותית.
- המשתתפים ילמדו על דמויות מופת ציוניות שפעלו בהתאם לחזונם.
- המשתתפים יחשבו על יכולתם לפעול ולתרום כאזרחי המדינה.
- המשתתפים יסכמו את המסע ויחשבו מה הם רוצים לקחת איתם הלאה לחייהם.

מבנה היום:

1. פתיחת יום וחלוקת חולצות
2. עבודה תורמת
3. יחידת שטח – חוני והחרוב
4. יחידה מרכזית
5. מפגש עם מפקדת מחוות השומר
6. עיבוד מפגש ויחידת סיכום
7. טקס סיום

1. פתיחת יום

נספר על כך שכשהתחילו לנטוע יערות, הארץ נראתה כמדבר שממה של בתי-גידול שנהרסו במהלך אלפי שנות שריפות פראיות, רעיית יתר וכריתה לא מבוקרת שביצעו תושבי הארץ ושליטיה הביזנטים, הצלבנים, המוסלמים, העות'מאנים ועוד. תצלומי אוויר מתחילת שנות ה-40 של המאה ה-20 מראים באזורים אלו שטח חשוף, אפור ושחוק, ללא עץ או שיח לרפואה.

”מהו יער? אומרים שהוא קישוט לארץ, נוי לסביבה, אבל באמת אין היער דבר חיצוני בלבד והוא יותר מנוי, יותר מקישוט, כי אם חלק מהעצם, דבר בלתי נפרד מהאדמה; בהיעדרו – חסרה הארץ החלק האורגני היותר חשוב ויקר, בלעדיו אין האדמה אלא גוף לקוי ובעל מום. ארץ בלי יער דומה

לאישה תלושת שיער, או יותר מזה; דומה היא לגוף שהפשיט את עורו מעליו. הרים חשופים זרועי אבני מגור דומים לשלד עצמות בלי גידים ובשר; במקום שאין יער, אין הבריאה שלמה והאדם הגדל בארץ מחוסרת יער, גם טבעו איננו שלם."

פסקה זו הינה חלק ממאמר שנכתב בידי דוד איזמוז'יק בשנת 1926. דוד היה ציוני מסור כל ימיו וב-1905 עלה עם רעייתו לאה וארבעת ילדיהם לארץ ישראל. היה ממייסדי "אחוזה בית" בתל אביב ובין הראשונים שבנו בה את ביתם. איזמוז'יק ראה חשיבות גדולה בפיתוחה של תל אביב כעיר מודרנית ושוקקת חיים ועסק בה בפעילות ציבורית ענפה ובמשך זמן מה שימש כסגנו של ראש העיר מאיר דיזנגוף. אך בנוסף לפיתוח העיר, חלמו היה גידול יערות בארץ ישראל והוא כתב מאמרים בנושא. יש לשים לב לכך, כי כל המאמרים הנ"ל פורסמו כאשר בארץ ישראל שטח היער הנטוע לא עלה על 1,000 דונם. אך דוד איזמוז'יק היטיב לחלום ולתאר את חזונו. חזון אשר אנו יכולים להתבונן סביבנו כיום ולראות את התגשמותו.

לקריאת המאמר השלם –

http://www.kkl.org.il/files/forests/forest_magazine/16/Yaar_16_From_the_Archive.pdf

- **האם אתם מזדהים עם דבריו של דוד?**
- **מהי חשיבות היער לדעתכם? או שמא אין לו חשיבות כיום?**
- **האם עבודה הייעור ובניין הארץ כבר נגמרה בדורות קודמים או שגם לנו יש תפקיד?**
- **מהו תפקידו של דורנו בפיתוח הארץ לדעתכם?**

דורות רבים לא השקיעו ביערות במרחב ואף החריבו אותם. דורם של החלוצים עסק בפיתוח הארץ, בניינה וייעורה. מה יעשה דורנו? יש חשיבות ויש משמעות לאופן בו פועלים בני האדם בתוך היער. בכוחם להחריבו או לחיותו. הכל תלוי בבחירה. בכוחנו הדבר לעשותו. השאלה היא כיצד נבחר להתנהל. במשך היומיים האחרונים חשבנו ולמדנו, היום אנחנו יוצאים גם לפעול במרחב. היום אנחנו פונים לעבודה תורמת. לעבודה שהתחילו דוד איזמוז'יק וחבריו בתחילת המאה הקודמת. המצב היה דומה גם ביער לביא שננטע מחדש בשנים האחרונות ובו ניתן לראות נכוחה את ממדי ההרס בדמות עצים קטועים ושרופים מחד ואת השתילה וההתחדשות מאידך. אמנם אנחנו לא צריכים להתחיל לנטוע יערות בשממה. אך כדי שהיערות ימשיכו לגדול אנחנו צריכים לשמור עליהם ולחזק אותם באופן תמידי. נצא ככוח וכחבורה מלוכדת. **הפעם, כדי להעצים את הקבוצה שאתנו אנו באים לתרום וכדי לחזק כל פרט בתוכה נלבש חולצות דומות ונצא באחדות למשימה. גם אופייה תלוי בנו. האם נרצה לבצעה בזריזות ובשמחה יחדיו או שמא נזדנב מאחור ונבצעה בעייפות וחוסר חשק. אין הדבר תלוי אלא בנו!**

חשוב מאד שאנחנו כמדריכים נחלק את החולצות בחגיגות. ונייצר אווירה מיוחדת סביבן. למשל, נקרא לכל משתתף בשמו ואז כולם ימחאו לו כפיים כשהוא מקבל את החולצה. חשוב להפוך את העבודה התורמת לבעלת תחושת ערך, להמשיג אותה כהמשך של עבודה חלוצית ומשמעותית. וגם להוסיף לה מימד חוויתי וכיפי. לצלם, להשמיע מוסיקה, להעצים תפוקות ועוד.

2. עבודה תורמת - מרכז שדה לביא עד יער לביא

חשוב לשוחח עם המשתתפים לאחר העבודה התורמת, להעלות תחושות ומחשבות שעלו בהם בזמן העבודה. לברר האם הרגישו "פראיירים" או תורמים. ומה עודד תחושות אלו. חשוב לאפשר להם להתבטא גם אם אין הדבר עולה בקנה אחד עם מה שרצינו שיאמרו. יש משמעות לדיון על ה"פראיירות" ולשיח בנקודה זו שקיימת פעמים רבות אך בדרך כלל אינה מדוברת בשיח ערכי. יש לתת פידבק לקבוצה על הדברים החיוביים שעשתה. להשקיע בנתינת פידבק אמיתי וכנה. למשל "כל הכבוד על כך שלמרות שהרגשתם פרייירים המשתתפים להרים עלים וענפים" או "תודה לשמוליק על הרוח הטובה שהפיח בחבורה ועל השמחה שבעשייה" או "אני מבינה שהייתה לכם תחושה שרציתם לתרום בדרך משמעותית יותר והרמת זבל היא לאו דווקא עניין נעים אך עשיתם זאת למרות הכל ואני בטוחה שחיות הבר מודות לכם..." ועוד.

3. תחנת שטח – עץ החרוב

לאחר העבודה התורמת, נעצור ליד אזור הנטיעות המתחדשות שבדרך ונפתח דיון סביב סיפורו של חוני המעגל. חשוב להציג את הסיפור בצורה חוויתית - או סיפור במילים שלנו או על ידי הצגה של המשתתפים. את הסיפור ניתן לעצור בנקודה בה חוני נרדם ואז לתת למשתתפים לתאר מה קורה בהמשך... שהם ינסו לדמיין מה קורה כאשר חוני מתעורר. אפשר להציג במליאה כמה סופים אפשריים ורק לאחר מכן לספר מהו סופו של הסיפור.

יום אחד היה חוני מהלך בדרך, ראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב.
אמר לו: "זה, לכמה שנים הוא טוען (נותן) פירות?" אמר לו: "לשבעים שנה".
אמר לו: "כלום פשוט (ברור) לך שתחייה שבעים שנה ותאכל ממנו?"
דאמר לו: "אני מצאתי את העולם בחרובים. כשם שנטעו אבותיי לי – כך אטע אני לבניי".
ישב חוני, אכל פת, באה לו שינה ונתנמנם.
סגר עליו סלע ונסתר מן העין וישן שבעים שנה.

כאן נעצור ונבקש מהמשתתפים להמשיך את הסיפור. לאחר נשאל מה קרה אחרי שבעים שנה לדעתם.

כשננער (התעורר), ראהו לאדם אחד שהוא מלקט מאותו חרוב.

אמר לו: "אתה הוא שנטעתו?" אמר לו: "אבי אבא".

אמר: "ודאי מנמנם הייתי שבעים שנה".

הלך לביתו .

אמר להם: בנו של חוני המעגל, האם הוא חי?

אמרו לו: בנו אינו, בן בנו ישנו .

אמר להם: אני חוני המעגל.

לא האמינו לו .

הלך לבית המדרש, שמע את תלמידי חכמים אומרים: ברורה לנו סוגיה זו כמו בימיו של חוני המעגל, שכאשר היה נכנס לבית המדרש – היה מתרץ כל קושיה שהיתה להם לחכמים .

אמר להם: אני הוא, ולא האמינו לו. ולא נהגו בו כבוד כראוי לו .

חלשה דעתו, בקש רחמים ומת .

(תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כג, עמוד א)

לאחר שסיפרנו את סוף הסיפור לשאול את המשתתפים:

- **מדוע לדעתכם הגיב חוני באופן שבו הגיב?**
- **האם אתם מזדהים עם חוני?**
- **מה דעתכם על האיש שנטע חרוב לנכדיו?**
- **כיצד אנחנו פועלים בדרך כלל כיום?**
- **מה השאירו לנו הדורות שקדמו לנו? (כדאי להתמקד דווקא בציונות ומדינה ופחות ביהדות שכיכבה אתמול)**
- **מה נרצה להשאיר לדורות הבאים אחרינו?**

נסכם ונאמר למשתתפים כי ביומו האחרון של המסע נרצה לברר איזו מורשת השאירו לנו הדורות הקודמים בנוגע לחברה הישראלית אבל גם מה אנחנו כבני הדור החדש רוצים להשאיר אחרינו. כעת ניטע יחד עץ חדש המוקדש לצמיחה והתחדשות. בנוסף, להזכיר להם כי התבקשו להכין מיצג קצר לטקס הסיום. זה יכול להיות שיר, הצגה, נאום וכו' שיעביר את התהליך שעברו כקבוצה וכיחידים במהלך המסע (ניתן להשתמש בחומרים שכבר יצרו כמו הפסיפס, השיר שחיברו במהלך העלייה להר ועוד)

4. יחידה מרכזית

ביחידה זו נעסוק בפסקה 13 מתוך מגילת העצמאות. פסקה זו היא הפסקה המכילה את חזון המדינה שזה עתה הוקמה. ראשית, נפתח בהסבר קצר על המגילה. נספר למשתתפים כי את מגילת העצמאות התחילו לכתוב בערב פסח התש"ח. על כתיבתה עמלו אנשי רוח והגות, משפטנים ומנהיגים בחברה הישראלית והיו לה לא פחות משש עשרה טיוטות. מדוע היו זקוקים לטיוטות רבות? כיוון שהיו חזונות שונים לגבי איך המדינה צריכה להראות והיה צורך בשיח משותף בכדי להגיע להסכמות. כעת נתחיל בקריאת פסקה 13 בה מתוארת המדינה ואופייה. נעורר דיון ראשוני על תוכנה של הפסקה. חשוב להדגיש כי מטרת הדיון בשלב זה הינה לעורר את השאלות ולא להגיע לפתרון והשלמה.

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והנציגים של האומות המאוחדות בהגשמת החלטת העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה."

- מה לדעתכם חזון המדינה כפי שמשקף בפסקה זו?
- מה תפס את עינכם בפסקה? למה התחברתם? מה הטריד אתכם?
- האם אתם מרגישים את החזון הזה כאזרחי המדינה?
- ספרו סיפור בו הרגשתם ביטויים מפסקה זו באים לידי ביטוי הלכה למעשה.
- האם לדעתכם יש פער בין פסקה זו לבין המציאות הישראלית כפי שאתם מכירים אותה? במה מתבטא הפער?
- האם החזון מתממש בעינכם?
- מה מתממש ומה לא?
- מדוע לדעתכם חלק מהחזון לא מתממש?
- מי אחראי למימוש?
- מהי האחריות שלנו כאזרחים?
- האם אנחנו יכולים לפעול למימוש חזון כאזרחים? מה למשל?

עקרונות היסוד המופיעים בפסקה זו הינם עקרונות היסוד החוקתיים מדינתיים שהונחו בראשית ימי המדינה. עם זאת, כיום, ישנה תחושה פעמים רבות כי אנו רחוקים מהחזון של מדינת ישראל האוטופית המתוארת בפסקה זו. כעת, ננסה יחד, להעמיק בחזון עצמו ולחשוב מה מתוכו היינו רוצים לקדם כבר מחר בבוקר. נחלק לכל אחד ערכה קטנה ובה עשרה עקרונות המופיעים בפסקה :

שוויון זכויות, פתיחות, שלום, יהדות, עלייה, כלכלה, פיתוח הארץ, חירות, צדק, חינוך, חיבור למסורת, תרבות, חופש דת, חופש מצפון, מוסר, לשון, ארץ ישראל, פלורליזם.

כל אחד יצטרך לבחור עם עצמו שלושה ערכים מרכזיים אותם הוא בוחר להדגיש ולקדם ולנמק מדוע הוא עושה זאת. לאחר שלוש דקות נאמר למשתתפים לשבת בקבוצות קטנות של ארבעה משתתפים ולשוחח על הערכים שבחרו, ראשית יצטרכו לבחור ערך אחד שהוא בעיניהם הכי משמעותי. שנית, יצטרכו לחשוב כיצד ניתן ליישם אותו בחיי היום יום שלנו.

במליאה נבצע שתי פעולות. ראשית, נאסוף את ההכרעה מכל קבוצה, ננסה להבין מה הם בחרו כעקרונות היסוד של מדינת ישראל ומדוע לדעתן דווקא דברים אלו מהותיים כחזון. לאחר מכן ננסה לבחון כיצד אנו כאזרחים יכולים להוביל ערך זה בחברה שלנו ולהביאו לידי יישום.

לסיום נשמע ונשיר יחד את השיר "אני מאמין" של שאול טשרניחובסקי. שיר שנכתב באודסה בשנת 1892 ומבטא את האמונה ברוחו של האדם ואת התקווה כי ניתן בעזרת פעולות האדם להתקדם לעתיד טוב יותר. שיר שמהווה מעיין תפילה חילונית גם בכותרתו וגם במילותיו - "אני מאמין". את השיר הזה מבצעת בביצוע מחודש ועכשווי רונה קינן. שהיא מוזיקאית ויוצרת שבחרת להתבונן אל שירי העבר ולהגישם במתכונת עכשווית לאוזני השומע הישראלי של המאה ה-21.

אני מאמין/שאול טשרניחובסקי

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַחֲלוּמוֹת,

זוֹ אֲנִי הַחֹלֵם שָׁח.

שְׁחָקִי כִּי בְּאֶדָם אֶאֱמִין,

כִּי עוֹדֵנִי מֵאֶמֶן בְּךָ.

כי עוד נפְּשֵׁי דְרוֹר שׁוֹאֶפֶת
לא מְכַרְתִּיהָ לְעֶגְל-פֶּז,
כי עוד אֲאֲמִין גַּם בְּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עֵז.

רוּחוֹ יִשְׁלִיךְ כְּבִלֵּי-הַבֶּל,
יְרוּמְמֵנוּ בְּמַתִּי-עַל;
לא בָּרָעַב זְמוּת עֶבֶד,
דְּרוֹר – לְנַפֵּשׁ, פֶּת – לְדָל.

שְׁחָקִי כִּי גַם בְּרַעוּת אֲאֲמִין,
אֲאֲמִין, כִּי עוד אֶמְצָא לֵב,
לֵב תְּקוּתִי גַם תְּקוּתֶיךָ,
יְחוּשׁ אֲשֶׁר, יָבִין כָּאֵב.

אֲאֲמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אִף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אֵךְ בּוֹא יָבוֹא – יִשְׁאוּ שְׁלוֹם
אֲזִי וּבִרְכָּה לָאֵם מְלֵאָם.

יָשׁוּב יִפְרַח אֲזִי גַם עַמִּי,
וּבְאַרְץ יְקוֹם דּוֹר,
בְּרֶזֶל-כְּבִלְיוֹ יוֹסֵר מָנוֹ,
עֵין-בְּעֵין יִרְאֶה אוֹר.

יַחֲיָה, יֶאֱהָב, יַפְעֵל, יַעֲשׂ,
דּוֹר בְּאַרְץ אֲמִנָּם חֵי
לא בְּעֵתִיד – בְּשָׂמִים,
חַיִּי-רוּחַ לוֹ אֵין דִּי.

אֲזִי שִׁיר חֲדָשׁ שִׁיר מְשׁוֹרֵר,
לִיפִי וְנִשְׁגָּב לְבוֹ עַר;
לוֹ, לְצָעִיר, מַעַל קִבְרֵי
פְּרָחִים יִלְקֻטוּ לְזֹר.

אודיסה 1892

ביצוע של רונה קינן :

https://www.youtube.com/watch?v=FCjVyh_Ap4w

5. מפגש - חוות השומר

לאחר הירידה מהאוטובוס נרכז את חברי הקבוצה ונסביר שכעת אנחנו נכנסים בסיס צבאי שנקרא חוות השומר, בו ניפגש עם מפקדת שתספר לנו על אופיו של הבסיס ועל העשייה החברתית שמתקיימת בו. אבל רגע לפני שאנחנו צוללים לתוך ההווה, נביט על המקום הזה ונכיר את עברו המפואר. חווה זו נקראה **חוות סג'רה**. ב-1890 רכשה קבוצת יהודים ארץ-ישראלים מראשון לציון ומירושלים מקצת מאדמות הכפר הערבי א-סג'רה, אולם התיישבותם לא צלחה והם עזבו את המקום. 17 אלף דונם מאדמות סג'רה נרכשו מהם בידי יק"א בשנת 1899 מטרתה של חברת יק"א הייתה להקים במקום את המרכז האזורי להכשרה חקלאית לעולים בני העלייה השנייה ומרכז שירותים למתיישבי הגליל. מנהל החווה הראשון, האגרונום חיים מרגליות קלוורסקי, שרכש גם את אדמות חוות כנרת בה ביקרנו אתמול, השתמש במבנה ח'אן קיים העומד על תילו גם היום כבסיס להקמת החווה. החווה שימשה כחווה חקלאית ובה פעלו אנשי שם רבים, ביניהם דוד בן גוריון שהגיע לכאן לשמש כפועל בשנת 1905 וחנה מייזל מחוות העלמות שאותה פגשנו אתמול. דבר נוסף מעניין שקרה פה הוא שכאן הוקם ארגון השמירה היהודי הראשון. ארגון "בר גיורא" שהפך בהמשך לארגון השומר והיווה בסיס להקמת המחתרות וצה"ל. ארגון בר גיורא נוסד בליל שמחת תורה, כ"ב בתשרי תרס"ח 29 בספטמבר 1907, באסיפה חשאית שהתקיימה בחדרו הקטן של יצחק בן צבי ביפו. הארגון נקרא על שמו של שמעון בר גיורא, אחד ממנהיגי המרד הגדול. לחברי הארגון היה חשוב לחבר את ארגון השמירה החדש שמוקם לחבורה עתיקה מהעם היהודי שאף היא בחרה בדרך זו. הם ראו עצמם כממשיכי הדרך שהחלה אז. המשימה הראשונה שעמדה בפני הארגון החדש הייתה כיבוש השמירה בחוות סג'רה מידי השומרים הצ'רקסים. חברי הארגון יסדו בסג'רה קולקטיב חקלאי בראשותה של מניה שוחט, שעיבד את אדמות החווה. לאחר כמה חודשים הצליחו אנשי "בר גיורא" לשכנע את מנהל החווה להעביר לידיהם את השמירה, לאחר שהוכיחו לו שהשומר הצ'רקסי מתרשל בתפקידו. כך הפכה חוות סג'רה למרכז הארגון. כיום כאמור משמש המקום כבסיס צבאי הנקרא "חוות השומר", על שם ארגון השומר שהוקם שם. חוות השומר הינו בסיס לטירונים מאוכלוסיות מיוחדות בעלי קשיי הסתגלות. מטרת המסלול היא להעניק לחייל סביבה "מוגנת" בה יוכל לפתח יכולת הסתגלות, כל זאת תחת הסיסמה ודרך החיים של הבסיס - "בזכות האמונה באדם" - מונח המייחד את הבסיס משאר בסיסי הצבא תוך שימת דגש על החייל במרכז.

כעת ניפגש עם מפקדת מסגל החווה ונשמע ממנה על העשייה במקום. ננסה לאסוף מהקבוצה

שאלות שהם היו רוצים לשאול אותה בסוף הדברים. לדוגמא:

- **מדוע בחרת לשרת דווקא בחוות השומר?**
- **אילו דברים טובים יש בשירות בחווה ואילו שליליים.**
- **היכן את נתקלת בקשיים.**

• מה היה לך הכי שונה במפגש עם האנשים השונים בחווה.

• מה למדת מהשירות בחווה.

• כיצד לדעתך משפיע השירות בחווה על חייך? ועל חיי החיילים.

אנחנו בשלב במסע בו אנו עוברים משלב הקבלה לשלב העשייה ומציונות כאידאל לציונות היום, שיכולה להתבטא בעבודה תורמת סביבתית או קהילתית ולפיכך נכוון את השאלות ואת המפגש לנושא זה.

6. עיבוד המפגש ויחידת סיכום

לאחר המפגש נשב במעגל ונשאל את המשתתפים:

- מה התחדש לכם במפגש?
- איזו אמירה נגעה בכם במיוחד?
- מה הפתיע אתכם?
- מה אתם בוחרים לקחת הלאה מהמפגש?

לאחר מכן, נציין כי ביחידה זו אנו מסכמים ואוספים את שעבר איתנו ועלינו במהלך המסע.

אין אנו מוסיפים תוכן חדש אלא רק מסכמים את שהיה. ישנם שני צירים לסיכום – ציר התוכן והחוויות וציר הקבוצה. ניתן לפצל יחידה זו לשני חלקים ולקיים אותם בנפרד.

נשב במעגל לדמיון מודרך, בו נזכיר היכן היינו ומה עשינו במסע, נתבל את ההסבר בתיאור אירועים קבוצתיים. בכדי לסכם את ציר התוכן נבקש מכל משתתף לומר דבר אחד, אירוע, חוויה, מפגש או שיחה שהוא רוצה לזכור מהמסע ולקחת איתו הלאה. חשוב לשמור על סבב כנה ופתוח ולאפשר בו כל אמירה ודעה. בכדי לסכם את ציר הקבוצה נבקש מחברי הקבוצה לומר איש לרעהו דבר מה שהם לומדים מהם או לוקחים מהם להמשך דרכם האישית והקבוצתית.

ניתן לעשות זאת בכמה דרכים:

- נשב במעגל וכל אחד מהמשתתפים יאמר למשתתף שיושב לימינו מה הוא למד ממנו ואיזו תכונה הוא מעריך בו.
- נעביר את יומני המסע בין המשתתפים וכל אחד ירשום לכל משתתף דבר מה שלמד ממנו או תכונה שמעריך בו וכד.
- כל משתתף בתורו יעמוד מאחורי משתתף אחר ויאמר דבר מה משמעותי שהוא זוכר שאותו משתתף אמר.

בסוף הדברים גם המנחה יספר למשתתפים על החוויה שעברה עליו. על נקודות הקושי והאתגר ונקודות השיא מבחינתו ועל מה שהוא לוקח מהמסע להמשך החיים. מסע איכותי הוא מסע שגם המנחה מרשה לעצמו לחשוב ולהתחבט בדברים ולעבור בעצמו תהליך למידה, קטן או גדול. נסכם בכך שהמסע היה משמעותי לכולנו. עכשיו נשאלת השאלה - מה עושים עם זה הלאה והאם עושים עם זה.

לסיום, ניתן לקרוא את השיר –

זיכרון מתקדם לעתיד / יהודה עמיחי

אֲנִי עוֹמֵד עֲקָשׁוּ בְּנוֹף
שְׁאוֹתוֹ רְאִינוּ יַחְדָּו מִן הַגְּבֻעָה:
הַעֲצִים שֶׁנָּעוּ בְּרוּחַ,
כְּנוֹעַ אֲנָשִׁים בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
וְאִשֶּׁר מִרְחָקִים הִקְרֹב כָּל-כָּךְ
הִזָּה לֹלֵא נָשָׂא,
וְאִמְרָנוּ,
"חֲבֵל שְׁאִין לָנוּ זָמָן."
כְּשֶׁנִּהְיָה בַּפֶּעַם הַבָּאָה, גִּלְדֵּי לָשֵׁם."
אֲנִי שֵׁם.
וַיֵּשׁ לִי זָמָן,
אֲנִי הַפֶּעַם הַבָּאָה.

7. טקס סיום :

בפתיחת טקס הסיום חשוב שהרכז או נציג המנחים יתאר את המסע שעברנו וייתן פידבק חיובי על ההשתתפות בו. חשוב לתבל את הטקסט בדוגמאות ספציפיות בכדי שהמשתתפים יחושו גאווה והתרגשות מהמעמד.

לדוגמא : "אנחנו עומדים בחוות השומר - מקום מיוחד המייצג את כל התהליך שעברנו במסע החל מיום השורשים בו העמקנו להתבונן ושאלנו את עצמנו מי אני מול ההר, האתגר, הקבוצה, ההיסטוריה והטבע. ביום השני הישרנו מבט המשכנו לברר לגבי המקום שאנו עומדים בו, הסביבה אליה אנו משתייכים, האתגרים בחיים משותפים וביצירת קשר עם האחר/ת. וכעת, ביום השלישי הוא יום הצמרת, בו אנו מבקשים להשקיף מעלה מעלה ולצמוח הלאה מתוך היכרותנו עם עצמנו, עם משפחתנו, עם חברתנו ועם עמנו – למצוא את מקומנו הטוב והמיטיב בעולם. במסע זה צעדנו והתמודדנו יחד לכל אורכו, כפרטים וכקבוצה עם אתגרים לא מעטים, אך צלחנו אותם. לקום מוקדם בבוקר, לצעוד במסלולים, להשתתף בדיונים ולהכין את האוכל בכוחות עצמכם. אין ספק שהוכחתם כי יש לכם שורשים חזקים כפרטים. שאתם מסוגלים לעמוד זה לצד זה כעצים ביער ושיחדיו אנו יכולים לצמוח לגבים חדשים".

חשוב לתבל את הטקס בשירים. כדאי להשתמש בשירים שליוו אותנו לאורך המסע – "כל אחד חי בעולם אחר" – "יש שמים מעלי" – שחקי שחקי ועוד.
בהמשך, נציג מכל קבוצה יעלה ויאמר משהו בשם הקבוצה על התהליך שעברו, בין אם זה שיר, סיפור, קטע קריאה או אפילו משהו שהקבוצה רוצה להציג יחד על הבמה.

נסיים בקריאת הטקסט של אמנון שמוש על שורשים וכנפיים. נאחל למשתתפים שתמיד ידעו :

אני רוצה להיות גם עם שורשים, גם עם כנפיים, כתבתי. למה חייב אדם לזוותר על השורשים, אם ליבו חפץ בכנפיים? (כתבתי שלזישה סימני שאלה, אחר כך מחקתי שניים). השורשים מפסידים כל כך הרבה, כשהם תקועים באדמה ואינם יכולים לרחף ולראות את גופו האדיר של העץ שהם חלק ממנו ואת היער הגדול שהעץ כולו הוא חלק ממנו. והציפורים שעל העץ, שזכו ויש להן כנפיים, חסרות הן את האחיזה בקרקע. קניחן תלויים בחסדיה של רוח סערה ובחוסנו של העץ, שבסתר ענפיו הן חוסות. על כן, סיימתי, כשאחיה גדול אני רוצה להיות אדם עם שורשים וכנפיים.

(אמנון שמוש)

נספחים

היום הראשון

1. התמודדות עם קושי – בור, באר ומעיין?

במידה ובחרתם ביחידה זו, כדאי להקדים בכ"ז בכמה מילים לפני העלייה להר על האתגר הגדול העומד בפניהם ולקשרו לתוכן יחידה זו. ניתן גם לבקש מחברי הקבוצה להמציא שיר תוך כדי העלייה - שיר ניצחון משותף המבוסס על האתגר שעברה הקבוצה, אותו יציגו כשיגיעו לפסגה. במהלך המסלול נעצור בבור מים יפה מצופה טיח בעל מערכת ניקוז (סימני היכר: נמצא מצד ימין 100 מטר לאחר שני מעברים נגד בקר ברצף ובצד שמאל של הדרך יש עמוד צבוע כחול לבן. אנו ניצבים כעת בפני בור המים.

- **מדוע לדעתכם נבנה כאן בור זה?**
- **מה הייתה מטרתם של בוני הבור?**

בהמשך לכך ובכדי למנף את הדיון ניתן להסביר למשתתפים כי קיימות שלוש אפשרויות של מאגרי מים בעולם הקדום שלפני המצאת הברז.

בור מים הוא יצירה אנושית לחלוטין שמטרתה איסוף של מי הגשמים ואגירתם בבור מלאכותי. בורות אלו נחצבו לרוב בסלע קירטון שהוא רך ונוח לחציבה. וכמו כן היו הבורות מצופים בשכבה של טיח. השנייה הינה מעיין הנוצר מהתפרצות של מי תהום אל פני השטח בצורה טבעית לחלוטין, ללא גבולות וללא מסגרת אנושית. השלישית הינה באר. באר היא חציבה אנושית בקרקע המאפשרת דלייה של מי תהום. כלומר, מעשה אנושי, מסודר ומאורגן היוזם ופועל בכדי להגיע את מי התהום. מעשה שאינו מחכה לפריצתם של מי התהום במקום או בזמן מסוים אלא פועל בתוך המציאות ומוצא דרך להגיע אל המים הללו. מעיין הינה תופעה טבעית לחלוטין שאיננה מצויה בשליטת בני האדם. ההתפרצות מונעת מכוחות טבעיים בלבד ואינה מבוקרת או מסודרת.

כבני אדם עומדות בפנינו שלוש האפשרויות הללו להתמודדות עם החיים. האחת היא התמודדות נוסח מעיין, לשבת ולחכות שהטבע יעשה את שלו וליהנות ממה שיש, כך או כך. (מעניינת בהקשר זה האפשרות הקיימת למולנו של מעיין נובע שבני האדם יצרו סביבו בריכה אנושית וגידרו אותו, אולי בכדי למקסם את יכולותיו ואת ההנאה ממנו). השנייה, התמודדות נוסח הבור, למצוא דרך לאגם משאבים, לאסוף מים מהסביבה ומהאבנים שמסביב בכדי לקיים את עצמי ובעצם, להיעזר בסביבה ובחברה שסביבי. (כמו הפתגם - אין הבור מתמלא מחולייתו - הבור אינו יכול להתמלא ממי גשמים הנכנסים ישירות אל פתח הבור, האבן הנקובה המונחת על פתח הבור נקראת "חוליה", אלא ממי גשם הזורמים על פני הסלע ומתנקזים בתעלות אל בור שיקוע הצמוד לפתח הבור וממנו אל תוך הבור). השלישית והאחרונה הינה התמודדות נוסח הבאר על פיה האדם יוצר ומגלה, מחפש את דרכו במציאות שנמצאת למולו אך גם לא מפחד לעשות מעשה, לחפור מתחת לפני השטח, לגלות אוצרים הטמונים בו ובטבע ולעשות בהם שימוש. ובעצם מחברת הבאר בין העולם הפנימי והנסתר שמתחת לפני האדמה לעולם החיצוני והגלוי לכולנו.

לסיום נשלח את המשתתפים להמשך המסלול עם המחשבה, כיצד הם מתמודדים לרוב עם אירועים בחייהם, התמודדות נוסח – באר, בור או שמא מעיין? או לחילופין, אולי אלא אסטרטגיות התמודדות שונות המתאימות לסיטואציות שונות. ונוכל לשלוח את המשתתפים לחשב מתי הם נתקלו בסיטואציה שבה התמודדו נוסח באר, מתי בור ומתי מעיין. במידה ויש זמן, ניתן לשבת בקבוצות קטנות ולשתף בסיפורי ההתמודדות. אפשר שכל ה"מעיין" ישבו יחד בקבוצה אחת. קבוצה אחרת תהווה את ה"בורות" וכד..

2. התמודדות עם קושי - גדר כבשה ואיש עם בעיה

<https://www.youtube.com/watch?v=dGta6M8vLr8>

יחידה זו מתאימה במקום היחידה העוסקת בסיפור המקראי של מלחמת סיסרא, בעיקר לקבוצות שצריכות לתוכן בהיר וברור יותר סביב העיסוק בהתמודדות עם קושי. הפיכת העלייה להר למשימה מגבשת תחבר אותנו בהמשך ליחידה זו. את היחידה הזו ניתן לקיים לאחר עלייה קשה או בשלב בו המשתתפים מתלוננים על קושי. זוהי יחידה העוסקת בהתמודדות עם קושי ומאמץ. בסיפור זה מופיעות כבשים המתמודדות עם בעיה באופנים שונים. בעיבוד והאיסוף לא נרצה להתמקד בשונות בניהן אלא באופן ההתמודדות איתו מזדהה כל משתתף. ברווח וההפסד. בתחושותיו האישיות כלפי אסטרטגיה זו וכד..

לאחר העלייה המפרכת ציינו את המשתתפים לשבח והקריאו להם את תחילת הסיפור שכתבה יעל בירן:

לאיש אחד קטן

הייתה בעיה אחת גדולה.

בגלל שעבד כל הימים -חשב עליה כל הלילות.

חשב כל כך הרבה - עד שלא הצליח להירדם.

כך שבעצם היו לו -שתי בעיות.

אבל לפחות לאחת הבעיות הייתה לו דרך לפתרון,

כי הוא ידע שאומרים שהשיטה הכי טובה

להירדם - היא לספור כבשים.

למרות שהוא עצמו עוד לא ניסה את הדרך הזו,

החליט שזו ההזדמנות לנסות.

בהתחלה הכבשים הסתובבו לו סתם בחדר

בלי שום כיוון ומטרה,

והיה מאוד קשה לספור אותן.

אז הוא החליט להציב להן גדר,

באמצע החדר,

ופשוט לספור אותן כשהן עוברות אותה.

הוא הזמין אותן לעבור את הגדר, מאוד בנימוס,
למרות שבעצם לא הייתה להן ברירה אחרת.

עכשיו גם לכבשים הייתה בעיה.
הן התחילו לעבור את הגדר -
אחת אחת,
ולמרות שכל כבשה נראתה בדיוק אותו-דבר,
והגדר נשארה אותה גדר,
כל כבשה עברה אותה בצורה אחרת...

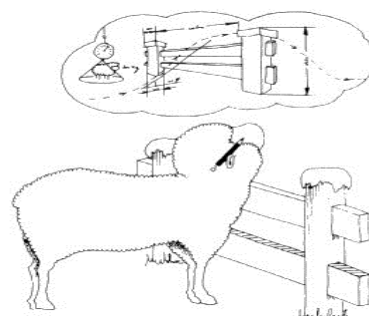
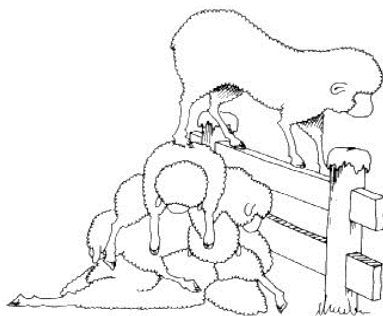
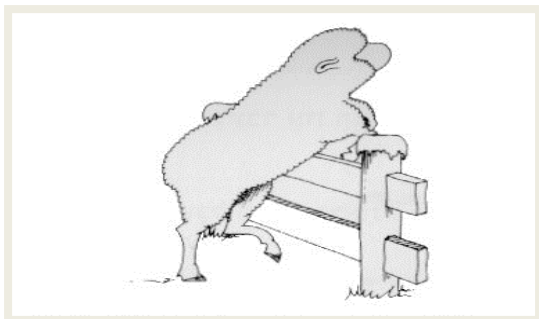
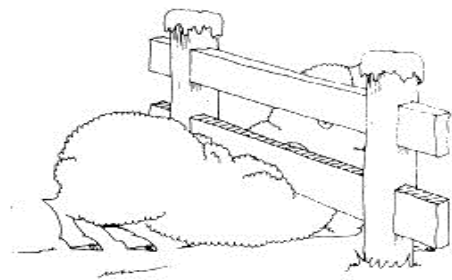
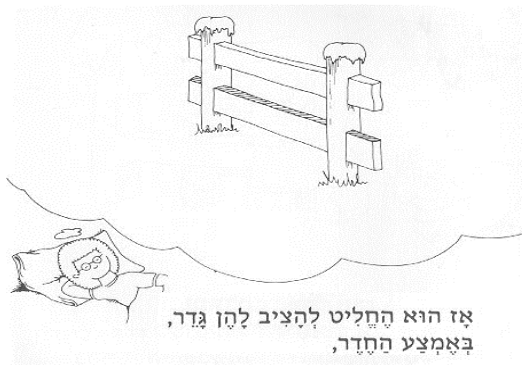
בשלב זה נפסיק להקריא את הסיפור ונבקש מהמשתתפים להתבונן על התמונות ועל הדרכים
השונות בהן פתרו הכבשים את הבעיה. ישנם משתתפים רבים אשר התמונות נותנות להם נקודת
התייחסות ממנה קל יותר להתחיל את השיח. נערוך דיון:

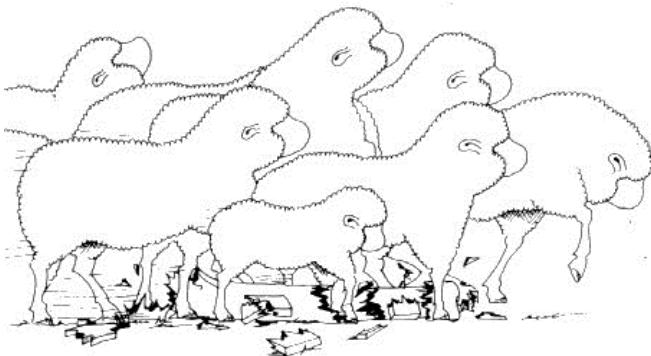
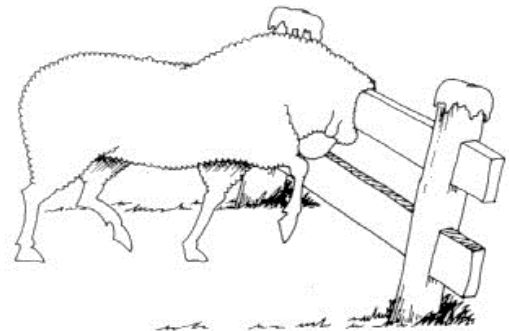
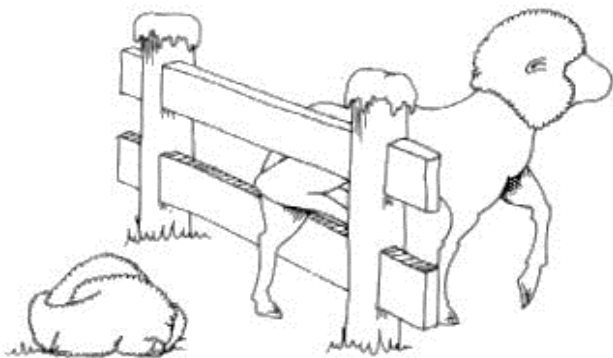
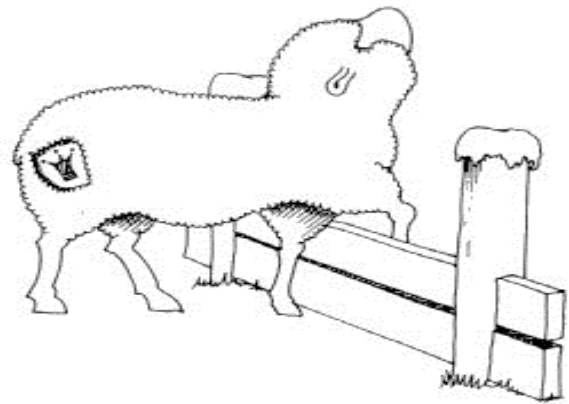
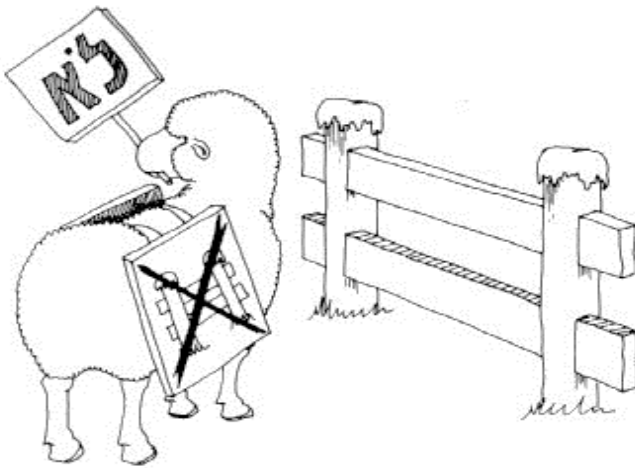
- באיזו דרך בחרה כל כבשה לפתור את הבעיה?
- עם איזו כבשה הזדהיתם במיוחד ומדוע?
- לאיזו כבשה הייתם רוצים להידמות? הסבירו.
- איזו כבשה נהגה נכון ביותר לדעתכם ומדוע?
- מאיזו כבשה התרשמתם במיוחד ומדוע?
- הביאו דוגמאות למצבים בהם אנו נוהגים להתמודד עם בעיות כמו הכבשים.
- אתם רועי צאן. אילו עצות הייתם נותנים לכבשים בהתמודדות עם הבעיה?

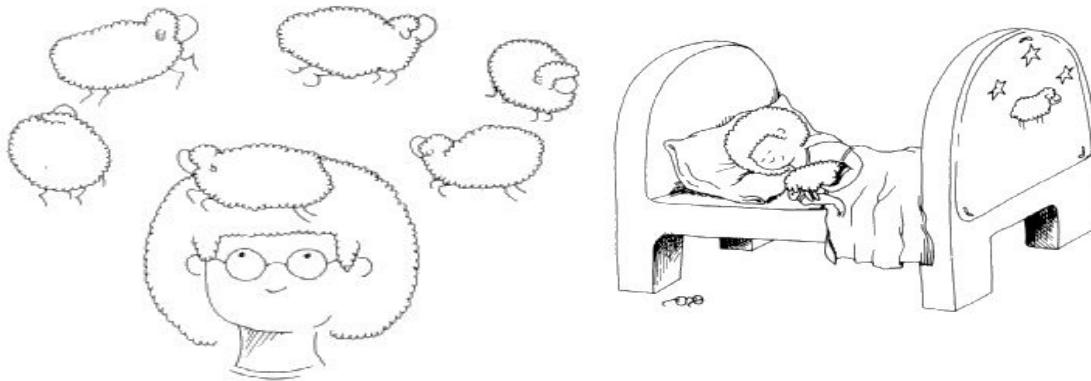
לנוחיותכם האישית, מצ"ב המשך הסיפור –

הראשונה קפצה מעל הגדר,
כמו שרואים בכל הספרים,
כמו שכל כבשה צריכה לעשות כשהיא נפגשת בגדר.
השניה דווקא נדחקה מתחת.
אחרת - כנראה מתוך יאוש,
או בגלל שחשבה שהיא מספיק חזקה, נכנסה עם הראש בגדר.
ואחת העדיפה לא להבחין כלל
שקיימת בעיה של גדר.
היו שם שתיים, קטנות,
שטיפסו אחת על השניה
ועזרו זו לזו לעבור.
ואחת שאספה את כל אלו שלא הצליחו לעבור
וטיפסה עליהן.

היתה אחת שניסתה לחשב איך...
ואחת שהתייאשה ולא הבינה בכלל - למה?!
אחרת ניסתה לשכנע את השאר
שהגדר לא נחוצה כלל.
אחר כך הגיעה כבשה כמו כל הקודמות,
רק עם סמל קטן על הישבן.
ומשום מה הגדר,
כשראתה אותו - הנמיכה את עצמה בהכנעה.
היתה כבשה שויתרה על הצמר שלה
וכך יכלה לעבור בקלות את הגדר(היא קיוותה שלא קר בצד השני...)
הכבשה שאחריה -
במקום לעבור את הגדר -
ניסתה לדחוף אותה רחוק ככל שאפשר.
עכשיו כבר נמאס לכבשים לחכות,
וכלן עברו ביחד ורמסו את הגדר בלי קושי.
כולן...
חוץ מאחת שעצרה,
לקחה צעד אחד אחורה
וגילתה...שלפעמים יש דרך ממש פשוטה.
כל הכבשים הללו מאוד עניינו את האיש הקטן
והוא המשיך לחשוב עליהן כל הלילה:
איזו כבשה הכי חכמה
ואיזו הכי יעילה
ומה טוב בכל אחת
ומה רע...
ומה הוא...ולמה...ונרדם.

3. דבורה וברק בחרוזים מאת אפרים סידון

https://www.youtube.com/watch?v=d3_nQLB5UDY

היום השני

4. מידע נוסף על בני העלייה השנייה:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tziyonut/AliyaShniya.htm>

5. **רחל בלובשטיין** נולדה ברוסיה ועלתה ארצה ב-1909. היא קיימה בגופה את אחד מעיקריה של העלייה השנייה: ויתור על עיסוק 'רוחני', התואם את נטיותיה האישיות, לטובת עבודת אדמה, והצטרפות לקבוצה השיתופית כנרת. במבט לאחור ראתה רחל ימים אלה כתקופה הטובה ביותר בחייה, ואהבתה לכנרת מוצאת ביטוי ברבים משירה. משהתגלתה אצלה מחלת השחפת, נאלצה לעזוב את הקיבוץ ושנותיה האחרונות עברו עליה בבדידות ובייסורים. היא שייכת לתקופה בה הרעיונות של שוויון חברתי בין מעמדות ובין גברים ונשים פתחו פתח לכתיבה ספרותית גם של נשים. בשל כך רבים רואים בה חלוצה גם בתחום השירה ומכנים אותה בתואר המשוררת העברית הראשונה. גם כיום שירתה אהובה על קהל גדול של קוראים, ורבים משירה הולחנו בסגנונות מוסיקליים שונים.

ואולי לא היו הדברים / רחל

ואולי לא היו הדברים מעולם.

אולי

מעולם לא השפמתי עם שחר לגן,

לעבדו בזעת אפי ;

מעולם, בְּיָמִים אֲרָכִים וְיוֹקֵדִים
שֶׁל קָצִיר,

בְּמְרוֹמֵי עֲגֵלָה עֲמוּסַת אֲלָמוֹת
לֹא נִתְּנִי קוֹלִי בְּשִׁיר ;

מעולם לֹא טְהַרְתִּי בְּתַכְלֶת שׁוֹקֶטָה
וּבְתֵם

שֶׁל כְּנֶרֶת שְׁלִי... הוּא, כְּנֶרֶת שְׁלִי,
הֶהְיִיתִי, אוֹ חֲלֻמָּתִי חֲלוּם?

6. **נעמי שמר** היא משוררת, מלחינה, פזמונאית, וכלת פרס ישראל, נולדה בקבוצת כנרת ביי"ז בתמוז תר"צ, 13 ביולי 1930, בתם של מאיר ורבקה ספיר, שבסמיכות לקברם ניצב קברה. מאיר ספיר ורבקה שפירי עלו ארצה בשנות העשרים של המאה העשרים ונמנו עם חברי "קבוצת וילנה" ממייסדי קבוצת כנרת. לימודי המוזיקה של שמר נזקפים לזכותה של אמה – רבקה ספיר, שהתעקשה בכל מאודה על חינוכה המוזיקלי. למרות התנגדות חברי הקבוצה ליציאתה של שמר ללימודי מוזיקה ובעקבות התערבות החברה שרה מאירוב שטענה "הניחו לילדה אתם לא רואים שזה הייעוד שלה", יצאה שמר מהקיבוץ בשלהי שנות הארבעים להשתלם בלימודי המוזיקה.

לו יהי

מילים ולחן: נעמי שמר

עוד יש מפרש לבן באופק
מול ענן שחור כבד
כל שנבקש לו יהי.
ואם בחלונות הערב
אור נרות החג רועד
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי

אנא - לו יהי

כל שנבקש לו יהי.

אם המבשר עומד בדלת
תן מילה טובה בפיו
כל שנבקש לו יהי
אם נפשך למות שואלת
מפריחה ומאסיף
כל שנבקש לו יהי

לו יהי, לו יהי...

מה קול ענות אני שומע
קול שופר וקול תופים
כל שנבקש לו יהי
לו תישמע בתוך כל אלה
גם תפילה אחת מפי
כל שנבקש לו יהי

לו יהי לו יהי.....

בתוך שכונה קטנה מוצלת
בית קט עם גג אדום
כל שנבקש לו יהי.
זה סוף הקיץ סוף הדרך
תן להם לשוב הלום
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי...

ואם פתאום יזרח מאופל
על ראשנו אור כוכב
כל שנבקש לו יהי.
אז תן שלווה ותן גם כוח
לכל אלה שנאהב
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי...

להאזנה

<https://www.youtube.com/watch?v=c6zN9U7mxrM>

7. הסבר נוסף על מהות המחלוקת בין בית הלל לבית שמאי

הן שתי שיטות שונות, שתי אסכולות שנוסדו במאה ה-1 לספירה על ידי תלמידיהם של שני תנאים, חכמי המשנה - הלל ושמאי. נראה שכל אחד משני בתי המדרש עוצב בהתאם לאישיותו ולתכונותיו של מייסדו: בית הלל המשיך את המסורת של הלל הזקן, שהיה סובלני וליברלי, ואילו בית שמאי פעל לפי דרכו הקפדנית והנוקשה של שמאי הזקן. יש הסבורים שההבדלים בין שתי האסכולות - בית הלל ובית שמאי - נעוצים בגישות שונות, כגון: הדגשת הכוונה לשיטת בית שמאי - והדגשת המעשה לשיטת בית הלל ויש הסבורים כי בית שמאי ייצגו את סדר העדיפויות של בני המעמד העליון, ובית הלל - את המעמד הבינוני והנמוך. ב-350 הלכות ועניינים נחלקו בית שמאי ובית הלל, וברוב המקרים נקבעה ההלכה על פי גישת בית הלל, וזאת בהתאם לעיקרון: "אלו ואלו דברי אלוהים חיים - והלכה כבית הלל". שיטת בית הלל זכתה להעדפה משום אופיים והגינותם של אנשי בית הלל, שאף חלקו כבוד למתנגדיהם, אנשי בית שמאי. בית הלל ובית שמאי מייצגים את תרבות הוויכוח שאפיינה את אותה תקופה: למרות המחלוקות הרבות והקשות שררו בין בית הלל לבית שמאי קשרי ידידות ואף קשרי נישואין. בית הלל ובית שמאי מייצגים במסורת היהודית את המחלוקת הראויה, שלא באה לשם התנצחות וקנטור, וכל מטרתה - להעמיד דברים על דיוקם ועל אמיתותם, ולפיכך היא גם משיגה את מטרתה ומביאה לליבון הדברים ולבירורם: "כל מחלוקת שהיא לשם שמים - סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים - אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי..."

8. בן ציון ישראלי זכור בעיקר בשל מבצע "השבת התמר". בשנת 1933 יצא ישראלי לבדו

לעיראק על מנת להביא חוטרי תמרים, בשליחות המשרד הארצישראלי בהנהלת ארתור רופין. מדובר היה במבצע מסוכן וסודי כיוון שהמדינות שמרו על התמרים, שתוצרתם היוותה מרכיב חשוב בכלכלה המקומית, כעל אוצר לאומי. החוטרים ננטעו ב"גן רחל" בכנרת (שהיה ידוע בטיב תמריו והתקיים עד 2016, אז נכרת). עוד שבע פעמים נסע בן ציון לעיראק, אל עריש, הדלתה של הנילוס ופרס על מנת להביא חוטרי תמרים לשתילה, תוך סיכון עצמי ותוך כדי מסעותיו בארצות המזרח נפגש עם קהילות יהודים. לעתים היה הוא הראשון שהביא להם את בשורת התקומה היהודית הציונית בארץ ישראל. בשנת 1934 הקדיש מסע שלם לפגישה עם קהילות יהודיות בעיראק וכורדיסטן והגיע למוסול ולכירכוכ. עם חזרתו ארצה תבע את העלאת יהודי כורדיסטן ועיראק.

- מדוע לדעתכם ביקש בן ציון ישראלי להביא את התמר ארצה?
- האם יש מן המשותף בין האנשים לתמרים שהעלה מארצות שונות במהלך מסעותיו?
- האם פעליו מזכירים לנו תופעות של עשייה ויצירה שמתרחשות כיום בארצנו?

כל הזכויות שמורות לקק"ל
המחלקה הפדגוגית, ירושלים, 2016

www.greenwin.kkl.org.il